

Nr 13

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till atomansvarighetslag m. m.

Genom en den 19 januari 1968 dagtecknad proposition, nr 25, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna

1) den i Paris den 29 juli 1960 avslutade konventionen om skadeståndsansvar på atomenergins område i dess lydelse enligt det i Paris den 28 januari 1964 avslutade tilläggsprotokollet,

2) den i Bryssel den 31 januari 1963 avslutade och genom det i Paris den 28 januari 1964 avslutade tilläggsprotokollet reviderade tilläggskonventionen till den under 1) nämnda konventionen,

dels antaga vid propositionen följande förslag till

1) atomansvarighetslag,

2) lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 12 mars 1886 (nr 7) angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift,

3) lag om ändring i 15 kap. sjölagen,

4) lag om ändring i lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,

5) lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 30 juni 1916 (nr 312) angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik,

6) lag om ändring i 8 och 11 kap. vattenlagen,

7) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1922 (nr 382) angående ansvarighet för skada i följd av luftfart,

8) lag angående ändring i lagen den 5 mars 1937 (nr 73) om befordran med luftfartyg,

9) lag om ändring i 1 kap. luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297),

10) lag angående ändrad lydelse av ikraftträdandebestämmelserna till lagen den 2 juni 1961 (nr 217) angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon,

11) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 17 maj 1963 (nr 158) om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner 1960 års Pariskonvention om skadeståndsansvar på atomenergins område och 1963 års Brysselkonvention om supplerande statsansvar för atomskador, vilken har karaktären av en tilläggskonvention till Pariskonventionen. Samtidigt läggs fram förslag till ny atomansvarighetslag, byggd på de båda nämnda konventionerna. Den nya lagen är avsedd att ersätta 1960 års provisoriska atoman-svarighetslag, vars giltighetstid utgår den 31 mars 1968.

Den nya lagen bygger på samma principer som den provisoriska lagen men medför att den svenska lagstiftningen i detalj anpassas till de nämnda konventionerna. Detta innebär bl. a. att den nya lagen i viss omfattning blir tillämplig även på atomolycka som inträffar utanför svenskt territorium och på olycka för vilken innehavare av atomanläggning i annan konventionsstat är ansvarig enligt Pariskonventionen. För innehavare av atomanläggning i Sverige höjs ansvarsbeloppet från 25 till 50 milj. kr. Vidare höjs begränsningsbeloppet vid personskada från 200 000 till 1 milj. kr. per person. De nya reglerna om supplerande ersättning av statsmedel vid katastrofolyckor — dvs. fall då anläggningsinnehavarens ansvarsbelopp inte förslår till full ersättning för skadorna — ansluter till 1963 års tilläggskonvention. De innebär bl. a. att staten åläggs ett civilrättsligt ansvar.

Genom propositionen föreslås slutligen, utöver vissa följdändringar till den nya atomansvarighetslagen, att giltighetstiden för 1963 års lag om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift förlängs till utgången av år 1970.

Konventionerna

Utskottet torde rörande konventionernas innehåll få hänvisa till propositionen s. 187—247 (Pariskonventionen) och s. 249—299 (tilläggskonventionen).

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

1) Förslag
till
atomansvarighetslag

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

I denna lag förstås med

atombränsle: klyvbart material, bestående av uran eller plutonium i form av metall eller i legering eller i kemisk förening, och annat klyvbart material som Konungen anger;

radioaktiv produkt: annat radioaktivt material än atombränsle samt radioaktivt avfall, om materialet eller avfallet bildats vid framställning eller användning av atombränsle eller blivit radioaktivt genom bestrålning i samband med sådan framställning eller användning;

atoms substans: dels atombränsle med undantag av naturligt uran och ularmat uran, dels radioaktiv produkt med undantag av radioisotoper, som användes för eller gjorts färdiga att användas för industriellt, kommersiellt, jordbrukstekniskt, medicinskt eller vetenskapligt ändamål;

atomreaktor: anordning som innehåller atombränsle under sådana förhållanden att klyvning av atomkärnor i en självunderhållande kedjereaktion kan uppkomma i anordningen utan tillskott av neutroner från annan källa;

atomanläggning: atomreaktor med undantag av atomreaktor som infogats i fartyg eller annat transportmedel och där användes eller är avsedd att användas som kraftkälla; fabrik för framställning eller behandling av atomsubstans; fabrik för separation av isotoper i atombränsle; fabrik för bearbetning av bestrålat atombränsle; anläggning för förvaring av atoms substans, om anläggningen ej är avsedd endast för tillfällig uppläggning under transport av substansen; annan anläggning, som Konungen bestämmer, i vilken finnes atombränsle eller radioaktiv produkt;

anläggningsstat: för varje atomanläggning den konventionsstat inom vars område anläggningen ligger eller, om anläggningen icke ligger inom någon stats område, den konventionsstat som driver eller har godkänt anläggningen;

innehavare av atomanläggning: i fråga om anläggning i Sverige den som med tillstånd enligt atomenergilagen den 1 juni 1956 (nr 306) eller i övrigt driver eller innehar anläggningen och i fråga om anläggning utom riket den som enligt lagen i anläggningsstaten är att anse som anläggningens innehavare;

atomskada: dels skada som orsakas av radioaktiva egenskaper hos atombränsle eller radioaktiv produkt eller av radioaktiva egenskaper i förening med giftiga, explosiva eller andra farliga egenskaper hos bränslet eller produkten, dels skada som orsakas av joniserande strålning från annan strålningskälla i en atomanläggning än atombränsle eller radioaktiv produkt;

atomolycka: sådan händelse eller serie händelser med samma ursprung som orsakar atomskada;

Pariskonventionen: den i Paris den 29 juli 1960 avslutade konventionen om skadeståndsansvar på atomenergins område i dess lydelse enligt det i Paris den 28 januari 1964 avslutade tilläggsprotokollet;

tilläggskonventionen: den i Bryssel den 31 januari 1963 avslutade och genom det i Paris den 28 januari 1964 avslutade tilläggsprotokollet reviderade tilläggskonventionen till Pariskonventionen;

konventionsstat: stat som tillträtt Pariskonventionen.

Konungen kan förordna, att från lagens tillämpning skall undantagas atomanläggning, atombränsle eller radioaktiv produkt, om den risk som är förbunden med anläggningen, bränslet eller produkten är ringa.

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan beträffande atomanläggningar i Sverige förordna, att två eller flera anläggningar som är i samma innehavares hand och ligger i varandras omedelbara närhet skall vid tillämpningen av denna lag behandlas som en anläggning.

3 §.

Denna lag äger ej tillämpning på atomskada i följd av atomolycka som inträffat i annan stat än konventionsstat.

I fråga om ansvarighet för innehavare av atomanläggning i Sverige äger lagen tillämpning på atomskada som uppkommit i annan stat än konventionsstat endast om atomolyckan inträffat i Sverige. I fråga om ansvarighet för innehavare av atomanläggning utom riket gäller beträffande ansvarighetens utsträckning i rummet vad som föreskrives i anläggningsstatens lag.

Konungen kan beträffande stat som ej är konventionsstat förordna, att ersättning för atomskada som uppkommer i den staten icke skall utgå i Sverige i vidare mån än ersättning i samma stat skulle utgå för atomskada som uppkommer här. Sådant förordnande leder dock icke till inskränkning i ansvarighet som grundas på internationellt fördrag som avses i 14 § tredje stycket och som Sverige har tillträtt.

Angående rätt i vissa fall för den som utgivit ersättning för atomskada att utan hinder av bestämmelserna i denna paragraf kräva ersättningen åter från innehavare av atomanläggning meddelas bestämmelser i 15 §.

4 §.

Konungen kan, med iakttagande av Sveriges förpliktelser enligt Pariskonventionen, förordna att stat som ej är konventionsstat skall vid lagens tillämpning likställas med konventionsstat.

Skadestånd

5 §.

Atomskada i följd av atomolycka i atomanläggning ersättes av anläggningens innehavare. Denne är dock ej utan uttryckligt åtagande genom skriftligt avtal ansvarig i anledning av atomolycka till vars skadeverkningar icke medverkat annat atombränsle eller annan radioaktiv produkt än sådan atoms substans som upplagts tillfälligt i anläggningen under transport till eller från annan atomanläggning i konventionsstat.

6 §.

Atomskada i följd av atomolycka under transport av atomsubstans från atomanläggning i Sverige eller i annan konventionsstat ersättes av anläggningens innehavare, om annat icke följer av andra eller tredje stycket.

Sker transporten till atomanläggning i Sverige eller i annan konventionsstat, övergår ansvarigheten för atomskada i följd av atomolycka under transporten på den mottagande anläggningsinnehavaren vid den tidpunkt som blivit bestämd genom skriftligt avtal mellan denne och avsändaren. Har sådant avtal ej träffats, övergår ansvarigheten när atomsubstansen övertages av den mottagande anläggningsinnehavaren.

Sker transporten till atomreaktor, som infogats i fartyg eller annat transportmedel och är avsedd att där användas som kraftkälla, upphör anläggningsinnehavarens ansvarighet när atomsubstansen övertages av den som med vederbörligt tillstånd driver eller innehar transportmedlets reaktor.

7 §.

Sändes atomsubstans från annan stat än konventionsstat till atomanläggning i Sverige eller i annan konventionsstat med skriftligt samtycke av anläggningens innehavare, svarar denne för atomskada i följd av atomolycka under transporten, om annat icke följer av andra stycket.

Vid transport av atomsubstans från atomreaktor, som infogats i fartyg eller annat transportmedel och är avsedd att där användas som kraftkälla, till atomanläggning i Sverige eller i annan konventionsstat, åvilar ansvarigheten anläggningens innehavare från det atomsubstansen övertages av denne.

Atomskada i följd av atomolycka som inträffar i Sverige under annan transport av atomsubstans än sådan som sker från eller till atomanläggning i Sverige eller i annan konventionsstat ersättes av den som innehar tillstånd till transporten enligt atomenergilagen. De bestämmelser i denna lag som avser innehavare av atomanläggning i Sverige gäller i sådant fall innehavaren av tillståndet.

8 §.

Bestämmelserna i 6 och 7 §§ om ansvarighet för atomskada i följd av atomolycka under transport av atomsubstans tillämpas även beträffande atomolycka som inträffar under tillfällig uppläggning av atomsubstansen under transporten utom i fall då uppläggnings skett i atomanläggning och dennas innehavare är ansvarig på grund av avtal som avses i 5 §.

9 §.

Har atomskada i annat fall än som avses i 5—8 §§ orsakats av atomsubstans, vilken kom från atomanläggning i Sverige eller i annan konventionsstat eller vilken före atomolyckan varit under transport som avses i 7 §, åvilar ansvarigheten för skadan den anläggningsinnehavare som vid tiden för olyckan hade substansen i sin besittning eller, om substansen då icke var i någon anläggningsinnehavares besittning, den anläggningsinnehavare som senast haft substansen i sin besittning. Om atomsubstansen före olyckan varit under transport och icke efter transporten varit i någon anläggningsinnehavares besittning, åvilar dock ansvarigheten den anläggningsinnehavare som när transporten upphörde var ansvarig enligt 6 eller 7 § för atomskada i följd av atomolycka under transporten.

10 §.

På ansökan av fraktförare, vilken utför sådan transport av atomsubstans som avses i 6 eller 7 §, kan Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer förordna, att fraktföraren i stället för innehavare av atomanläggning i Sverige skall vara ansvarig för atomskada i följd av atomolycka under eller i anslutning till transporten. Sådant förordnande får meddelas endast om anläggningens innehavare samtyckt därtill och fraktföraren visat att försäkring tecknats enligt 22—26 §§ eller att säkerhet ställts enligt 27 §. Har förordnande meddelats, gäller de bestämmelser i denna lag som avser innehavare av atomanläggning i stället fraktföraren i fråga om atomolycka under eller i anslutning till transporten.

Har enligt lagen i annan konventionsstat motsvarande förordnande meddelats i fråga om skada för vilken innehavare av atomanläggning i den staten skulle vara ansvarig, har förordnandet vid tillämpningen av denna lag samma verkan som förordnande enligt första stycket.

11 §.

Ersättning enligt denna lag utgår även om atomanläggningens innehavare ej är vållande till skadan.

Innehavare av atomanläggning i Sverige är dock ej ansvarig enligt denna lag i anledning av atomolycka, som är en direkt följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, inbördeskrig eller uppror eller som orsakats av allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art. För innehavare av atomanläggning i annan konventionsstat föreligger i sådant fall ansvarighet endast om anläggningsstatens lag föreskriver det.

Angående ansvarighet, i fall som avses i andra stycket, enligt andra skadeståndsregler än som innefattas i denna lag meddelas bestämmelser i 14 § andra stycket.

12 §.

Innehavare av atomanläggning svarar ej enligt denna lag för skada på anläggningen eller på egendom som vid tiden för atomolyckan fanns inom anläggningens område och användes eller var avsedd att användas i förbindelse med denna.

Är innehavare av atomanläggning i annan konventionsstat ansvarig i anledning av atomolycka som inträffat under transport av atomsubstans, avgöres enligt anläggningsstatens lag, om ersättning skall utgå för skada på transportmedlet.

Angående ansvarighet för skada som avses i första eller andra stycket enligt andra skadeståndsregler än som innefattas i denna lag meddelas bestämmelser i 14 § andra stycket.

13 §.

Om ej annat föreskrives i denna lag, bestämmes ersättning, som utgår enligt lagen, med tillämpning av allmänna skadeståndsregler.

Jämknings av skadestånd i anledning av medvållande på den skadelidandes sida får äga rum endast om medverkan till skadan skett uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet.

14 §.

Anspråk på ersättning för atomskada, som omfattas av ersättningsbestämmelserna i denna lag eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat, får ej göras gällande mot annan än innehavaren av atoman-

läggningen eller den som meddelat försäkring mot hans ansvarighet, om annat icke följer av 16 § andra punkten.

Anspråk på ersättning för atomskada, för vilken anläggningsinnehavaren enligt 11 eller 12 § eller motsvarande bestämmelse i annan konventionsstats lag icke är ansvarig, får göras gällande endast mot fysisk person som orsakat skadan uppsåtligen. För sådan skada på transportmedel som avses i 12 § andra stycket är dock anläggningsinnehavaren ansvarig enligt allmänna skadestandsregler.

Beträffande ansvarighet för atomskada i följd av atomolycka under transport av atomsubstans eller atomskada som i övrigt uppkommer i följd av begagnande av fartyg eller annat transportmedel utgör bestämmelserna i första och andra styckena icke hinder mot tillämpning av internationellt fördrag, vilket var i kraft eller öppet för undertecknande, ratifikation eller anslutning den 29 juli 1960, eller av bestämmelse grundad på sådant fördrag. Konungen kan förordna, att detta skall gälla även i fråga om annan bestämmelse i konventionsstats lag, som i huvudsak motsvarar föreskrift i sådant fördrag.

Angående ersättning av statsmedel meddelas bestämmelser i 28—35 §§.

15 §.

Den som nödgats utge ersättning för atomskada på grund av fördrag eller bestämmelse som avses i 14 § tredje stycket eller på grund av lagstiftning i främmande stat inträder i den skadelidandes rätt mot den anläggningsinnehavare som svarar för skadan enligt denna lag. Avser ersättningen skada som omfattas av ett med stöd av 3 § tredje stycket meddelat förordnande, äger den ersättningskyldige återkräva ersättningen av den anläggningsinnehavare som skulle ha svarat för skadan, om förordnandet ej meddelats.

Har någon som har sitt huvudkontor i Sverige eller i annan konventionsstat eller någon som är anställd hos sådan person nödgats utge ersättning för atomskada, för vilken den skadelidande på grund av bestämmelserna i 3 § icke är berättigad till ersättning enligt denna lag, äger han återkräva skadeståndet av den anläggningsinnehavare som med bortseende från nämnda bestämmelser skulle ha svarat för skadan. Därvid äger första stycket första punkten motsvarande tillämpning. Har skadan uppkommit under transport av atomsubstans till mottagare i annan stat än konventionsstat, gäller dock den avsändande anläggningsinnehavarens ansvarighet ej längre än till dess substansen lossats från det transportmedel varmed det anlände till den staten. Har skadan uppkommit under transport av atomsubstans från avsändare i sådan stat, inträder den mottagande anläggningsinnehavarens ansvarighet icke förrän substansen lastats på det transportmedel varmed det sändes från den främmande staten.

Återkravs rätt enligt första eller andra stycket tillkommer icke den som själv svarar för skadan enligt 20 §.

16 §.

Har någon på en gång lidit atomskada, vilken medför rätt till ersättning enligt denna lag, och annan skada, tillämpas lagens bestämmelser om ansvarighet för atomskada på samtliga skador, om och i den mån det råder sådant samband mellan dem att de icke kan tillförlitligen särskiljas. Detta medför dock ej inskränkning i den ansvarighet som enligt andra skadestandsregler åvilar annan än den enligt denna lag ansvarige anläggnings-

innehavaren för skada i följd av sådan joniserande strålning som icke omfattas av denna lag.

17 §.

För innehavare av atomanläggning i Sverige är ansvarigheten enligt denna lag begränsad till femtio miljoner kronor för varje atomolycka. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan, med hänsyn till anläggningens storlek eller art, omfattningen av transport eller annan omständighet, fastställa ett lägre belopp, dock ej under tjugofem miljoner kronor. För innehavare av atomanläggning utom riket bestämmes ansvarighetsbeloppet enligt anläggningsstatens lag. I fråga om atomolycka som inträffar under transport av atomsubstans avser anläggningsinnehavarens ansvarighet enligt denna lag för andra skador än skada på transportmedlet icke i något fall lägre sammanlagt belopp än tjugofem miljoner kronor.

Ersättning i anledning av dödsfall eller personskada är för varje dödad eller skadad person begränsad till en miljon kronor.

De belopp som anges i första och andra styckena innefattar icke ränta eller ersättning för rättegångskostnad.

18 §.

Är två eller flera anläggningsinnehavare ansvariga för samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet med begränsning för var och en av dem till belopp som gäller för honom enligt 17 § första stycket. Har skadan uppkommit under transport av flera partier atomsubstans på ett och samma transportmedel eller under tillfällig uppläggning i en och samma atomanläggning av flera partier atomsubstans under transport, är dock anläggningsinnehavarnas sammanlagda ansvarighet begränsad till det högsta belopp som gäller för någon av dem.

Mellan anläggningsinnehavarna inbördes fördelas ansvarigheten efter vad som är skäligt med hänsyn till varje anläggnings andel i skadans uppkomst och övriga omständigheter.

19 §.

Om ansvarighetsbelopp som gäller enligt 17 § första stycket eller 18 § första stycket ej förslår till gottgörelse åt dem som är berättigade till ersättning, nedsättes deras ersättningar och därpå belöpande ränta med samma kvotdel.

Kan det efter inträffat skadefall befaras att nedsättning enligt första stycket fordras, kan Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer förordna, att ersättning tills vidare skall utgå endast med viss kvotdel.

20 §.

Ersättning som innehavare av atomanläggning utgivit enligt denna lag eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat äger han kräva åter av fysisk person som orsakat skadan uppsåtligen eller av den som genom skriftligt avtal med anläggningsinnehavaren uttryckligen åtagit sig att svara för skadan. I övrigt äger innehavare av atomanläggning icke av annan kräva åter vad han utgivit enligt denna lag eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat i vidare mån än som följer av 16 § andra punkten eller 18 § andra stycket.

21 §.

Den som med stöd av 5, 6, 7, 8, 9 eller 15 § vill rikta ersättningsanspråk mot innehavare av atomanläggning eller mot den som meddelat försäkring mot hans ansvarighet skall vid äventyr av talans förlust anmäla sitt anspråk hos innehavaren inom tre år från den dag då han fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort få kännedom om att han lidit skada som medför rätt till ersättning enligt denna lag och om den för skadan ansvarige eller, i fall som avses i 15 § första eller andra stycket, från den dag då ersättningsanspråk riktades mot honom.

Talan om ersättning skall väckas mot anläggningens innehavare eller dennes försäkringsgivare inom tio år från den dag då atomolyckan inträffade. Har skadan orsakats av atoms substans som olovligen tillgripits, förlorats eller övergivits utan att åter ha tillvaratagits, får dock talan icke väckas efter det att tjugo år förflutit från dagen för tillgreppet, förlusten eller övergivandet. I fall, då det är nödvändigt för att uppfylla Pariskonventionens bestämmelser, föreskriver Konungen att den som lidit skada skall vara bevarad vid sin rätt till ersättning, trots att talan icke väckts vid svensk domstol inom här föreskriven tid. Konungen anger därvid vad den skadelidande har att iakttaga för att rätten skall bestå.

Angående ersättning av staten i vissa fall, då anläggningsinnehavares ansvarighet upphört, meddelas bestämmelser i 32 §.

Försäkring

22 §.

Innehavare av atomanläggning i Sverige skall taga och vidmakthålla försäkring för att täcka sin ansvarighet för atomskada enligt denna lag eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat intill det ansvarighetsbelopp som gäller för honom enligt 17 § första stycket. Försäkringen skall godkännas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Försäkringen får tagas antingen

a) så att försäkringsbeloppet täcker ansvarigheten för varje inträffande atomolycka; eller

b) så att försäkringen vid varje tidpunkt gäller för anläggningen med avtalat försäkringsbelopp efter avdrag för ersättning som försäkringsgivaren har att utge på grund av försäkringen.

Ansvarighet för skada under transport får täckas av särskild försäkring.

23 §.

I fall som anges i 22 § andra stycket a) skall försäkringsbeloppet motsvara minst det ansvarighetsbelopp som gäller för anläggningens innehavare enligt 17 § första stycket. I fall som anges i 22 § andra stycket b) skall försäkringsbeloppet motsvara minst etthundratjugo procent av nämnda ansvarighetsbelopp. I försäkringsbeloppet inräknas icke ränta eller ersättning för rättegångskostnad.

Har försäkringen tagits på det sätt som anges i 22 § andra stycket b) och inträffar försäkringsfall som kan antagas ensamt eller i förening med tidigare försäkringsfall medföra nedskrivning av försäkringsbeloppet under det ansvarighetsbelopp som gäller för anläggningens innehavare, åligger det denne att snarast taga tilläggsförsäkring som åter bringar försäkringen upp till minst etthundratjugo procent av sistnämnda belopp.

24 §.

Försäkringen skall för den som är berättigad till ersättning medföra rätt att få ut ersättningen direkt av försäkringsgivaren. Om denne ej gjort annat förbehåll, gäller försäkringen också för innehavaren av atomanläggningen mot hans ansvarighet enligt denna lag eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat.

25 §.

Har försäkringsavtal efter uppsägning eller på annan grund upphört, är försäkringsgivaren likväl ansvarig mot den skadelidande för ersättning i anledning av atomolycka som inträffar inom två månader från den dag skriftlig anmälan om tiden för avtalets upphörande inkom till myndighet som Konungen bestämmer. Gäller försäkringen skada som uppkommer under transport av atoms substans och har sådan transport påbörjats före utgången av nämnda tid, upphör dock försäkringsgivarens ansvarighet mot den skadelidande icke förrän transporten avslutats.

Första stycket tillämpas icke beträffande atomolycka som inträffar efter det att ny försäkring trätt i kraft.

I vidare mån än som följer av första eller andra stycket kan försäkringsgivaren icke till befrielse från ansvarighet mot den skadelidande åberopa omständighet som beror av annan än denne.

26 §.

Bestämmelserna i 24 och 25 §§ tillämpas i fall, då talan om ersättning enligt denna lag får väckas i Sverige, även om utländsk lag är tillämplig på förhållandet mellan försäkringsgivaren och innehavaren av atomanläggningen eller denna ligger utom riket.

27 §.

Försäkringsplikt enligt 22 § åvilar icke staten.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan från försäkringsplikten befria innehavare av atomanläggning som ställer betryggande säkerhet för sina förpliktelser enligt denna lag och motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat samt visar att han på tillfredsställande sätt sört för reglering av uppkommande skador.

Vad som föreskrives i denna lag om försäkring äger motsvarande tillämpning i fråga om säkerhet som avses i andra stycket eller motsvarande bestämmelse i annan konventionsstats lag.

Ersättning av statsmedel

28 §.

Visar den som enligt denna lag eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat är berättigad till ersättning av innehavare av atomanläggning i Sverige, att han icke kunnat få ut ersättningen av anläggningsinnehavarens försäkringsgivare, utges ersättningen av staten.

Ersättning enligt första stycket utgår icke med högre belopp än som svarar mot det för anläggningsinnehavaren enligt 17 § första stycket gällande ansvarighetsbeloppet.

29 §.

Åvilar ansvarighet för atomskada innehavare av här i riket eller i annan stat som tillträtt tilläggskonventionen belägen atomanläggning, vilken användes för fredliga ändamål och vid tiden för atomolyckan fanns upptagen på den i artikel 13 i tilläggskonventionen nämnda listan, och är svensk domstol enligt 36 § behörig att pröva ersättningsanspråk mot anläggningsinnehavaren, skall, om det ansvarighetsbelopp som gäller enligt 17 § första stycket eller 18 § första stycket icke förslår till full ersättning eller om ersättning tills vidare utgår endast med viss kvotdel på grund av förordnande enligt 19 § andra stycket, gottgörelse av statsmedel beredas för atomskada som uppkommit

a) i Sverige eller i annan stat som tillträtt tilläggskonventionen;

b) på eller över det fria havet ombord på fartyg eller luftfartyg som är registrerat i Sverige eller i annan stat som tillträtt tilläggskonventionen; eller

c) på eller över det fria havet i annat fall, om skadan tillfogats stat som tillträtt tilläggskonventionen eller medborgare i sådan stat, varvid dock ersättning för skada på fartyg eller luftfartyg utgår endast om detta vid tiden för atomolyckan var registrerat i stat som tillträtt tilläggskonventionen.

Vid tillämpning av första stycket likställs med medborgare i stat som tillträtt tilläggskonventionen bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, vilken är hemmahörande eller eljest etablerad i sådan stat. Som medborgare i annan stat som tillträtt tilläggskonventionen än Sverige räknas även den som enligt lagen i sådan stat är att anse som stadigvarande bosatt i den staten och i fråga om rätt till ersättning enligt tilläggskonventionen jämställs med medborgare i samma stat.

30 §.

Ersättning av statsmedel enligt 29 § bestämmes enligt de grunder som anges i 11 § första stycket, 12 och 13 §§ samt 17 § andra och tredje styckena.

Bestämmelserna i 15 § första stycket första punkten och tredje stycket om rätt till återkrav mot innehavare av atomanläggning äger motsvarande tillämpning beträffande rätt att av staten kräva åter vad som utgivits i anledning av atomskada för vilken ersättning av statsmedel utgår enligt 29 §.

31 §.

Det sammanlagda beloppet av de ersättningar som skall utges i följd av en atomolycka, dels enligt 5—21 §§ samt 29 och 30 §§ av innehavare av atomanläggning och staten, dels enligt sådant avtal som avses i artikel 15 i tilläggskonventionen, är begränsat till ett belopp motsvarande ett-hundratjugo miljoner i det europeiska monetära avtalet den 5 augusti 1955 avsedda betalningsenheter sådana dessa enligt artikel 24 i avtalet var bestämda den 29 juli 1960. I beloppet inräknas icke ränta eller ersättning för rättegångskostnad.

Om det belopp som med tillämpning av första stycket står till förfogande för gottgörelse av statsmedel enligt 29 och 30 §§ icke förslår till ersättning för skadorna, nedsättes ersättningarna och därpå belöpande ränta med samma kvotdel. Bestämmelsen i 19 § andra stycket äger motsvarande tillämpning.

32 §.

Har atomskada, som uppkommit i Sverige i följd av atomolycka för vars skadeverkningar innehavare av atomanläggning i Sverige är ansvarig, yppats först efter det att anläggningsinnehavarens ansvarighet upphört enligt 21 § andra stycket eller motsvarande bestämmelse i annan konventionsstats lag men inom trettio år från dagen för olyckan, utges ersättning av staten. Också för skada som yppats innan ansvarigheten sålunda upphört utges ersättning av staten, om den skadelidande visserligen underlåtit att inom föreskriven tid väcka talan eller företaga annan preskriptionsavbrytande åtgärd men haft godtagbar ursäkt för sin underlåtenhet.

Har skadestånd nedsatts enligt 19 § första stycket och, i förekommande fall, 31 § andra stycket eller enligt motsvarande bestämmelser i annan konventionsstats lag, nedsättes ersättningen av statsmedel enligt denna paragraf i samma mån. Ersättningskyldigheten bestäms i övrigt som om anläggningens innehavare svarat för skadan. Anspråk på ersättning skall vid äventyr av talans förlust anmälas inom tid som anges i 21 § första stycket hos myndighet som Konungen bestämmer.

Konungen kan förordna, att ersättning enligt denna paragraf skall utgå även för skada som uppkommit utom Sverige.

33 §.

Om det ansvarighetsbelopp som gäller enligt 17 § första stycket eller 18 § första stycket eller motsvarande bestämmelse i annan konventionsstats lag icke förslår till full ersättning för här i riket uppkommen skada och ersättning av statsmedel ej utgår enligt 29 § eller i övrigt enligt tilläggskonventionen, beredes gottgörelse av statsmedel enligt grunder som fastställs av Konungen och riksdagen. Sådan gottgörelse lämnas i här avsedda fall även i tillägg till ersättning som utges enligt 32 § för här i riket uppkommen skada, om sådan ersättning nedsatts enligt 32 § andra stycket första punkten. Gottgörelse som nu nämnts lämnas för här i riket uppkommen skada även i fall då på grund av förordnande enligt 19 § andra stycket ersättning från anläggningsinnehavaren tills vidare utgår endast med viss kvotdel och ersättning av statsmedel ej utgår enligt tilläggskonventionen.

34 §.

Ersättning enligt 28, 29 eller 33 § utgår ej i anledning av atomolycka som avses i 11 § andra stycket.

35 §.

Belopp som utgivits enligt 28 § får staten kräva åter endast av atomanläggningens innehavare, dennes försäkringsgivare och den mot vilken anläggningens innehavare har återkravs rätt enligt 20 §.

För belopp som utgivits enligt 29 eller 33 § med anledning av att förordnande meddelats enligt 19 § andra stycket inträder staten i den rätt till ersättning av anläggningsinnehavaren som kan tillkomma den skadelidande. I övrigt kan belopp, som staten utgivit enligt 29—31 §§ eller som eljest utgivits enligt tilläggskonventionens bestämmelser i anledning av atomolycka, för vars skadeverkningar innehavare av atomanläggning i Sverige är ansvarig enligt annan konventionsstats lag, eller som staten utgivit enligt 33 §, krävas åter endast från fysisk person som orsakat skadan uppsåtligt. Motsvarande gäller i fråga om ersättning som staten utgivit enligt 32 §.

Laga domstol m. m.

36 §.

Talan med stöd av 5, 6, 7, 8, 9 eller 15 § mot innehavare av atomanläggning eller dennes försäkringsgivare får väckas i Sverige, om

a) atomolyckan helt eller delvis inträffat i Sverige; eller

b) atomanläggningen är belägen här och atomolyckan i sin helhet inträffat utom konventionsstaternas områden eller platsen för olyckan ej kan bestämmas med säkerhet.

I fall då det är nödvändigt för att efterkomma bestämmelserna i artikel 13 (c) (ii) i Pariskonventionen förordnar Konungen om inskränkning av den behörighet som tillkommer svensk domstol enligt första stycket.

37 §.

Talan i mål, som enligt 36 § får upptagas i Sverige, och talan mot staten enligt 28, 29, 32 eller 33 § väckes vid rätten i den ort där atomolyckan inträffade. Är två eller flera domstolar behöriga, väckes talan vid någon av dem.

Finnes ej behörig domstol enligt första stycket, väckes talan vid Stockholms rådhusrätt.

38 §.

Har dom i mål om ersättning för atomskada meddelats i annan konventionsstat och är domstolarna i den staten enligt Pariskonventionen behöriga att pröva tvist som domen gäller, skall domen, när den vunnit laga kraft och kan verkställas i den stat där den meddelats, på ansökan verkställas i Sverige utan att ny prövning sker av den sak som avgjorts genom domen. Detta medför ej skyldighet att verkställa utländsk dom, om det ansvarighetsbelopp som gäller för atomanläggningens innehavare därigenom skulle överskridas.

Ansökan om verkställighet göres hos Svea hovrätt. Vid ansökningen skall fogas

1. domen i huvudskrift eller i avskrift som bestyrkts av myndighet;

2. förklaring av behörig myndighet i den stat där domen meddelats, att domen avser ersättning enligt Pariskonventionen samt att den vunnit laga kraft och kan verkställas i nämnda stat.

Nu nämnda handlingar skall vara försedda med bevis om utfärdarens behörighet. Beviset skall vara utställt av svensk beskickning eller konsul eller av chefen för justitieförvaltningen i den stat där domen meddelats. Är handling i ärendet avfattad på annat främmande språk än danska eller norska, skall handlingen åtföljas av översättning till svenska. Översättningen skall vara bestyrkt av diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller av svensk notarius publicus.

Ansökan om verkställighet får ej bifallas utan att motparten haft tillfälle att yttra sig över ansökningen.

Bifalles ansökningen, verkställs domen på samma sätt som svensk domstols laga kraft ägande dom, om ej högsta domstolen efter talan mot hovrättens beslut förordnar annat.

Övriga bestämmelser

39 §.

När atoms substans sändes från atomanläggning i Sverige till mottagare utom riket eller till sådan atomanläggning från avsändare utom riket och transporten sker under sådana omständigheter, att anläggningens innehavare enligt 6 eller 7 § svarar för uppkommande skada, skall denne till fraktföraren lämna ett certifikat, som är utställt av försäkringsgivaren och innehåller uppgift om vem som är anläggningens innehavare och om dennes adress, om den atoms substans och den transport som försäkringen avser samt om försäkringens belopp, art och varaktighet. Certifikatet skall vara försett med intyg av myndighet som Konungen bestämmer, att den däri nämnde anläggningsinnehavaren är innehavare av atomanläggning i Pariskonventionens mening. Den som utställt certifikatet svarar för att uppgifterna om anläggningens innehavare och hans adress samt om försäkringens eller säkerhetens belopp, art och varaktighet är riktiga.

Formulär till certifikat som avses i första stycket fastställs av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

40 §.

Den som försummar försäkringsplikten enligt denna lag eller ej iakttagit sådant villkor om ställande av säkerhet som föreskrivits med stöd av 27 § andra stycket dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

41 §.

Konungen meddelar bestämmelser om tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft, såvitt avser 29—31 §§ den dag Konungen förordnar, och i övrigt den 1 april 1968.

2) Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 12 § lagen den 12 mars 1886 (nr 7)

angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift

Härigenom förordnas, att 12 § lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

12 §.

I fråga — — — — — särskilt stadgat.

(Föreslagen lydelse)

12 §.

Om atomskada gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

3) Förslag
till
Lag
om ändring i 15 kap. sjölagen

Härigenom förordnas, att i 15 kap. sjölagen¹ skall införas en ny paragraf, 344 §, av följande lydelse.

344 §.

Om atomskada gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

4) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

Härigenom förordnas, att i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall införas en ny paragraf, 18 §, av följande lydelse.

18 §.

Om atomskada gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

¹ 15 kap. tillagt genom 1967:48.

5) Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 12 § lagen den 30 juni 1916 (nr 312) angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik**

Härigenom förordnas, att 12 § lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

12 §.

12 §.

Att i — — — — — särskilt stadgat.

Om atomskada gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

6) Förslag

till

Lag**om ändring i 8 och 11 kap. vattenlagen**

Härigenom förordnas, *dels* att i 8 kap. vattenlagen¹ skall införas en ny paragraf, 55 §, av nedan angiven lydelse, *dels* att 11 kap. 17 § samma lag² skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

8 KAP.

55 §.

Om atomskada gälla särskilda bestämmelser.

¹ Ny lydelse av 8 kap. genom 1941:614.² Senaste lydelse av 11 kap. 17 § se 1964:110.

11 KAP.

(Nuvarande lydelse)

17 §.

Till vattenmål hänföres följande mål:

(Föreslagen lydelse)

17 §.

B. stämmingsmål:

48. talan utan samband med ansöknings- eller underställningsmål om ersättning för olägenhet av förorening genom avloppsvatten, som nyss sagts;

48. talan utan samband med ansöknings- eller underställningsmål om ersättning för olägenhet av förorening genom avloppsvatten, som nyss sagts, *dock ej om ersättningen avser atomskada enligt atomansvarighetslagen;*

Hurusom, efter _____ i 68 §.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

7) Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1922 (nr 382) angående ansvarighet för skada i följd av luftfart

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 26 maj 1922 angående ansvarighet för skada i följd av luftfart skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

1 §.

För skada, _____ till skadan.

Har den, _____ skall utgå.

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Om atomskada gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

8) Förslag
till
Lag
angående ändring i lagen den 5 mars 1937 (nr 73)
om befordran med luftfartyg

Härigenom förordnas, att i lagen den 5 mars 1937 om befordran med luftfartyg¹ skall införas en ny paragraf, 41 §, av följande lydelse.

41 §.

Om atomskada gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

9) Förslag
till
Lag
om ändring i 1 kap. luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297)

Härigenom förordnas, att i 1 kap. luftfartslagen den 6 juni 1957 skall införas en ny paragraf, 4 a §, av följande lydelse.

4 a §.

Om atomskada gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

¹ Ny paragrafföljd genom 1967: 69.

10) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av ikraftträdandebestämmelserna till lagen
den 2 juni 1961 (nr 217) angående ändrad lydelse av 11 § lagen
den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon

Härigenom förordnas, att ikraftträdandebestämmelserna till lagen den 2 juni 1961 angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1962; dock skola äldre bestämmelser gälla beträffande ansvarighet för händelse, som inträffat dessförinnan, *ävensom för skada som är att anse som atomskada enligt atoman-svarighetslagen.*

(Föreslagen lydelse)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1962; dock skola äldre bestämmelser gälla beträffande ansvarighet för händelse, som inträffat dessförinnan.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968. Äldre bestämmelser skall dock gälla beträffande ansvarighet för händelse som inträffat dessförinnan.

11) Förslag

till

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 17 maj 1963 (nr 158)
om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift

Härigenom förordnas, att lagen den 17 maj 1963 om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift, vilken äger giltighet under samma tid som atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246) och således upphör att gälla den 31 mars 1968, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1970. De hänvisningar till atomansvarighetslagen som finns i förstnämnda lag avser därvid atomansvarighetslagen den 3 juni 1960, trots att denna lag har upphört att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

LAGRÅDSREMISSEN

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Kling*, följande.

Bestämmelser om skadestånd och försäkring vid atomreaktor drift m. m. finns i atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246). Lagen trädde i kraft den 1 juli 1960. Den är avsedd att vara ett provisorium i avvaktan på att det internationella samarbetet på detta område avslutas och att en definitiv lagstiftning kan genomföras med beaktande av internationella överenskommelser i ämnet. Lagens giltighetstid är sålunda begränsad och utgår den 31 december 1967¹.

Det internationella samarbetet har numera avslutats och har resulterat i ett flertal konventioner på området. Konventionsarbetet har föranlett utredningsarbete i nordisk samverkan. Som resultat av detta arbete föreligger i Sverige dels ett av atomskadeutredningen år 1962 avlämnat betänkande, »Atomansvarighet II» (SOU 1962: 14), med förslag till ny atomansvarighetslag, dels en inom justitiedepartementet år 1966 utarbetad promemoria, »Atomansvarighet III» (SOU 1966: 29), med ett nytt förslag till sådan lag, vilket utgör en överarbetning av 1962 års förslag. Utredningsarbetet har avslutats också i Danmark, Finland och Norge.

1962 års förslag och 1966 års departementspromemoria har remissbehandlats var för sig. Yttranden har avgivits av hovrätten över Skåne och Blekinge, riksförsäkringsverket, medicinalstyrelsen, järnvägsstyrelsen (numera Statens järnvägar), statens vattenfallverk, luftfartsverket, sjöfartsstyrelsen, försäkringsinspektionen, delegationen för atomenergifrågor, Aktiebolaget Atomenergi, Atomkraftkonsortiet Krängede aktiebolag & Co (AKK), Scandinavian Airlines System (SAS), Svenska försäkringsbolags riksförbund, Sveriges trafikbilägares riksorganisation, styrelsen för Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, vilket som eget yttrande över departementspromemorian avlämnat yttrande av Sveriges mekanförbund, Sveriges redareförening, föreningen Sveriges häradshövdingar och föreningen Sveriges stadsdomare.

I prop. 1960: 140 med förslag till provisorisk atomansvarighetslag lämnades inledningsvis redogörelser för den tekniska bakgrunden till atomenerginns utnyttjande, den radioaktiva strålningens medicinska verkningar och olycksfallsrisker i atom anläggningar. Jag får i dessa hänseenden i första hand hänvisa

¹ Giltighetstiden är numera förlängd t. o. m. den 31 mars 1968.

till nämnda redogörelser. I anslutning till redogörelsen för olycksfallsriskerna i atomanläggningar kan nämnas att det i atomskadeutredningens betänkanden och i 1966 års departementspromemoria har lämnats närmare upplysningar om de s. k. atomolyckor som enligt tillgängliga källor har inträffat på skilda håll i världen sedan atomenergin började utnyttjas för fredliga ändamål. I den delen hänvisar jag till betänkandena »Atomansvarighet I» (SOU 1959: 34) s. 17 f. och »Atomansvarighet II» s. 18 f., samt promemorian »Atomansvarighet III» s. 22 f. Vad jag anförde i propositionen om det svenska atomenergi programmet är delvis föråldrat och jag vill därför nu lämna en mera aktuell redogörelse för programmet. I propositionen redogjorde jag vidare för inhemsk och utländsk lagstiftning på atomenergiområdet. Bortsett från tillkomsten av den provisoriska atomansvarighetslagen, för vars innehåll jag kommer att redogöra i korthet, har den svenska lagstiftningen på detta område inte ändrats. I utlandet har på flera håll genomförts ny atomansvarighetslagstiftning. De lagar som sålunda har tillkommit i bl. a. Danmark, Belgien, Frankrike, Storbritannien och Österrike bygger emellertid på ett eller flera av de internationella fördrag på atomskadeområdet som nu är aktuella för Sveriges del. I anslutning till en redogörelse för det internationella och nordiska lagstiftningsarbetet kommer jag att redogöra för det huvudsakliga innehållet i dessa internationella konventioner på atomskadeområdet. Det torde därför inte vara behövt att nu särskilt redogöra för den utländska lagstiftningen.

Departementschefen redogjorde härefter för *det svenska atomenergi programmet* och *gällande svensk atomansvarighetslag*. Utskottet får i dessa hänseenden hänvisa till propositionen s. 21—25.

Departementschefen anförde vidare följande.

Det internationella lagstiftningsarbetet

Under senare hälften av 1950-talet bedrevs inom organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC) — numera organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) — i Paris arbete på att åstadkomma en västeuropeisk konvention om skadeståndsansvar på atomenergiområdet. Arbetet utfördes inom OECDs organ för atomenergifrågor »European Nuclear Energy Agency» (ENEA) av en expertgrupp, bestående av representanter för flertalet av organisationens medlemsländer, däribland Danmark, Norge och Sverige. Det resulterade i att en konvention i ämnet öppnades för undertecknande i Paris den 29 juli 1960. Konventionen undertecknades av sexton av OEECs medlemsländer (samtliga utom Eire och Is-

land). Den träder i kraft när den har ratificerats av fem signatärmakter. Den hade vid årsskiftet 1963/64 ratificerats av Spanien och Turkiet men hann inte träda i kraft, innan den reviderades genom ett tilläggsprotokoll av den 28 januari 1964, vilket utgör en integrerande del av konventionen och till vilket jag strax skall återkomma. Belgien, Frankrike, Spanien och Storbritannien har sedermera ratificerat konventionen i dess lydelse enligt tilläggsprotokollet. Konventionen träder alltså i kraft när ytterligare en stat har ratificerat den i den nya lydelsen. Konventionen benämns i det följande »Pariskonventionen».

Pariskonventionen innebär bl. a. att skadeståndsansvaret för innehavare av atomanläggning skall vara begränsat till ett belopp för varje atomolycka av lägst 5 milj. sådana betalningsenheter som avses i det europeiska monetära avtalet den 5 augusti 1955 (i det följande benämnda betalningsenheter), vilket f. n. motsvarar cirka 25 milj. kr.

Redan innan arbetet på konventionen var avslutat hade de sex medlemsländerna i den europeiska atomenergigemenskapen (Euratom) tagit upp inbördes förhandlingar om en tilläggskonvention till Pariskonventionen, enligt vilken ersättning av statsmedel skulle utgå intill visst maximibelopp i anledning av atomolycka, för vilken innehavare av atomanläggning i någon av berörda stater är ansvarig enligt Pariskonventionen men vars skadeverkningar inte till fullo täcks av det ansvarsbelopp som enligt konventionen fastställts för vederbörande anläggningsinnehavare. I början av år 1962 inbjöds de övriga stater som undertecknat Pariskonventionen att ta del i de avslutande förhandlingarna om en sådan tilläggskonvention. Denna inbjudan accepterades av samtliga berörda stater, bland dem Danmark, Norge och Sverige. En konvention om supplerande statsansvar antogs den 31 januari 1963 vid en diplomatisk konferens i Bryssel. Konventionen utgör ett supplement till Pariskonventionen och står öppen för tillträde bara för stater som har antagit sistnämnda konvention. Den har undertecknats av samtliga Pariskonventionens signatärmakter med undantag av Grekland, Portugal och Turkiet. Den träder i kraft när den har ratificerats av sex signatärmakter. Hittills har Frankrike, Spanien och Storbritannien ratificerat konventionen. Ratifikationerna avser konventionen i den lydelse den har fått genom ett tilläggsprotokoll den 28 januari 1964, vilket utgör en integrerande del av konventionen och till vilket jag återkommer i det följande. Konventionen benämns i fortsättningen »tilläggskonventionen».

Paris- och tilläggskonventionerna syftar till en regional reglering i Väst-europa av atomansvarighetsfrågorna. Det föreligger emellertid på detta område behov att få till stånd en världsomfattande internationell reglering. I slutet av 1950-talet påbörjades därför inom det internationella atomenergiorganet, »International Atomic Energy Agency» (IAEA), arbete på en världsomfattande atomansvarighetskonvention. I maj 1963 ägde en diplomatisk konferens rum i Wien för behandling av ett inom organisationen utarbetat

konventionsförslag. I konferensen deltog ett femtiotal stater, däribland de nordiska länderna med undantag av Island. En konvention i ämnet antogs och öppnades för undertecknande den 21 maj 1963. Denna konvention, benämnd »Wienkonventionen», träder i kraft när den har ratificerats av fem stater. Den har enligt tillgängliga uppgifter hittills undertecknats av nio stater, däribland Storbritannien, och ratificerats av fyra stater, nämligen Argentina, Filippinerna, Förenade Arabrepubliken och Kuba. Kamerun samt Trinidad och Tobago har anslutit sig till konventionen. Inte något av de nordiska länderna har undertecknat konventionen.

Wienkonferensen antog också ett fakultativt protokoll om obligatoriskt lösande av tvister rörande Wienkonventionens tolkning och tillämpning. Stater som tillträder protokollet förbinder sig därigenom att hänskjuta sådana tvister till den internationella domstolen (Haag-domstolen), om de inte träffar överenskommelse om annan form för tvistens lösning.

Ehuru Wienkonventionen både i fråga om de grundläggande principerna och beträffande utformningen av de enskilda bestämmelserna nära anslöt till Pariskonventionen, förelåg dock skiljaktigheter på en del punkter. Bland Pariskonventionens signatärmakter rådde efter Wienkonventionens antagande enighet om att man borde närmare utreda förutsättningarna för ett samtidigt tillträde från de västeuropeiska staterna till såväl Pariskonventionen och tilläggskonventionen som Wienkonventionen. Samtidigt skulle undersökas om de ändringar i de två förstnämnda konventionerna som kunde vara nödvändiga för ett sådant tillträde lämpligen kunde eller borde vidtas. Detta utredningsarbete utfördes inom ENEA av en expertgrupp bestående av representanter för Pariskonventionens signatärmakter. Gruppen lade vid årsskiftet 1963/64 fram förslag till *dels* ett tilläggsprotokoll till Pariskonventionen, vilket innefattade vissa ändringar som, så långt det var möjligt, skulle bringa konventionens bestämmelser i överensstämmelse med motsvarande regler i Wienkonventionen, *dels* ett tilläggsprotokoll till tilläggskonventionen avseende sådana ändringar i denna som omedelbart betingades av de föreslagna ändringarna i Pariskonventionen. Tilläggsprotokollen godkändes av OECDs råd den 28 januari 1964 och undertecknades samtidigt eller under den närmast följande tiden av Pariskonventionens signatärmakter utom Grekland, Portugal och Turkiet i fråga om tilläggsprotokollet till tilläggskonventionen. Som har framgått av vad jag tidigare har anfört har Pariskonventionen i dess reviderade lydelse numera ratificerats av Belgien, Frankrike, Spanien och Storbritannien samt tilläggskonventionen i den nya lydelsen ratificerats av sistnämnda tre stater.

De internationella fördrag som nu har berörts rör uteslutande frågan om ansvarighet för skada i följd av driften av landbaserade atomanläggningar. Vid en diplomatisk sjörettskonferens i Bryssel år 1962, i vilken bl. a. Danmark, Finland, Norge och Sverige deltog, antogs en konvention rörande skadeståndsansvar för redare (»operators») av s. k. atomfartyg. Konventio-

nen öppnades för undertecknande den 25 maj 1962. Den träder i kraft, när den har ratificerats av två stater, av vilka en skall vara »licensstat», dvs. en stat i vilken minst ett atomfartyg är hemmahörande. Konventionen har hittills undertecknats av fjorton stater men har inte ratificerats av någon stat. Inget av de nordiska länderna har undertecknat konventionen.

Det nordiska lagstiftningsarbetet

År 1958 tillkallades i Sverige sakkunniga för att utreda vissa frågor om skadestånd och försäkring i samband med atomreaktordrift. Ungefär samtidigt tillkallades motsvarande kommittéer i Danmark, Finland och Norge. Den svenska utredningen, som antog namnet atomskadeutredningen, avlämnade i oktober 1959 ett förslag till tidsbegränsad lagstiftning i ämnet, »Atomansvarighet I», för att tillgodose ett uppkommet behov av att snarast möjligt få till stånd vissa grundläggande lagbestämmelser i ämnet. På grundval av förslaget utfärdades atomansvarighetslagen den 3 juni 1960. Lagen gällde ursprungligen t. o. m. den 31 december 1963. Dess giltighetstid har sedermera förlängts genom lagar den 17 maj 1963 (nr 157) och den 25 november 1965 (nr 567) och utgår, som jag redan har nämnt, den 31 december 1967¹.

De nordiska atomskadeutredningarna bedrev sitt arbete parallellt med konventionsarbetet inom ENEA, i vilket representanter för Danmark, Norge och Sverige deltog. Under tiden närmast efter det att förslaget till provisorisk lag hade lagts fram ägnade sig den svenska utredningen åt att i samarbete med de övriga nordiska kommittéerna utarbeta förslag till en definitiv lagstiftning, som skulle bygga på Pariskonventionen och möjliggöra ratifikation av denna. I mars 1962 lade utredningen fram betänkande med förslag till ny atomansvarighetslag, »Atomansvarighet II». Den danska kommittén hade i juni 1961 lagt fram ett motsvarande förslag. På grundval av detta förslag utfärdades den 16 maj 1962 »Lov (nr 170) om nukleare anlägg (atomanlägg)». Denna lag innehåller dels vissa koncessionsbestämmelser, dels ansvarighetsregler. I sistnämnda hänseende bygger lagen på Pariskonventionen. I avvaktan på att konventionen träder i kraft och Danmark tillträder konventionen har dock lagens tillämpningsområde begränsats till att avse danska atomanläggningar och olyckor inom danskt område. I Finland och Norge finns inte några lagbestämmelser i ämnet. Den norska utredningen hade i mars 1962 avslutat sitt arbete men lade inte fram något betänkande. I Finland lades ett betänkande fram i januari 1963.

Efter remissbehandling i Sverige av 1962 års förslag uppskötts frågan om lagstiftning på grundval av förslaget i avvaktan på att det då ännu pågående internationella lagsamarbetet skulle slutföras. I januari 1964 förelåg

¹ Giltighetstiden är numera förlängd t. o. m. den 31 mars 1968.

resultatet av detta arbete i form av de internationella fördrag på området som har berörts i det föregående. I detta läge beslöt de nordiska ländernas justitieministrar vid möte i januari 1964, att det nordiska lagsamarbetet skulle återupptas. Arbetet skulle inriktas på en överarbetning av de äldre lagförslagen — i Danmark gällande lag — med sikte på en anpassning till de internationella överenskommelserna. I Danmark, Finland och Norge tillsattes under våren 1964 särskilda kommittéer för ändamålet. I Sverige togs arbetet upp inom justitiedepartementet.

Avsikten med detta utredningsarbete var att nya förslag till atomansvarighetslagstiftning skulle utarbetas på grundval av tidigare framlagda eller utarbetade förslag och däröver avgivna yttranden samt med beaktande av de nya konventionerna och tilläggsprotokollen. Det förutsattes, att kommande lagförslag skulle möjliggöra en ratifikation av Pariskonventionen i dess reviderade lydelse. Under utredningsarbetet skulle vidare prövas lämpligheten av och möjligheterna för ett tillträde från de nordiska ländernas sida till tilläggskonventionen och Wienkonventionen samt utarbetas de lagförslag som kunde föranledas av utredningsresultatet i denna del.

Med anledning av utredningsuppdraget utarbetades inom det svenska justitiedepartementet den tidigare nämnda promemorian, »Atomansvarighet III», med förslag till ny atomansvarighetslag. Förslaget bygger på såväl Pariskonventionen och tilläggskonventionen som Wienkonventionen. I promemorian tas dock inte ställning till frågan om Sverige bör tillträda Wienkonventionen. De ändringar i lagtexten som blir nödvändiga om endast Paris- och tilläggskonventionerna skall tillträdas anges i specialmotiveringen till lagförslaget. I Norge har motsvarande lagförslag lagts fram i september 1967. De danska och finska kommittéerna väntas inom kort lägga fram sina betänkan.

Paris- och Wienkonventionerna

Båda dessa konventioner syftar till en reglering av ansvarigheten för skador som uppkommer genom driften av landbaserade atomreaktorer och andra s. k. atomanläggningar i konventionsstaterna. Konventionerna bygger på fyra grundläggande principer: 1) ansvarigheten skall åvila innehavare av atomanläggning på objektiv grund; 2) ansvarigheten skall resp. kan begränsas till visst belopp för varje skadeorsakande händelse; 3) ansvarigheten skall vara täckt av försäkring eller annan ekonomisk garanti; 4) ansvarigheten »kanaliseras» till vederbörande anläggningsinnehavare, dvs. i princip skall ingen annan än denne kunna åläggas ersättningsskyldighet. Också i fråga om den systematiska uppbyggnaden och de enskilda bestämmelsernas sakliga innehåll föreligger nära överensstämmelse mellan de båda konventionerna.

I det följande lämnas i ett sammanhang en översiktlig redogörelse för innehållet i båda konventionerna med särskilt angivande av sakligt betydelsefulla skillnader.

Konventionsbestämmelserna är på flera punkter invecklade och svårtillgängliga. För överskådlighetens skull får jag därför på åtskilliga punkter hänvisa till de mer detaljerade redogörelser som lämnas i den följande specialmotiveringen och, i vissa fall, till konventionstexterna. När hänvisning sker till enskilda konventionsbestämmelser nämns Pariskonventionens föreskrifter först.

Båda konventionerna inleds med en rad definitioner (art. 1. a. resp. I. 1.). Pariskonventionens definitioner av nukleär olycka (»nuclear incident»), nukleär anläggning (»nuclear installation»), nukleärt bränsle (»nuclear fuel»), radioaktiv produkt (»radioactive products or waste»), nukleär substans (»nuclear substances») och innehavare av nukleär anläggning (»operator») har sin motsvarighet i Wienkonventionen, som emellertid dessutom innehåller definitioner av person (»person»), medborgare i fördragsslutande part (»national of a Contracting Party»), anläggningsstat (»Installation State»), behörig domstols lag (»law of the competent court»), nukleär reaktor (»nuclear reactor») och nukleär skada (»nuclear damage»). I fråga om definitionernas närmare innehåll får jag hänvisa till konventionstexterna (betr. Wienkonventionen se »Atomansvarighet III» bil. 3). När den följande framställningen hänför sig till definitionerna, används i stället för ordet »nukleär» det i svensk lagstiftning förekommande sammansättningsledet »atom-».

Enligt Pariskonventionen art. 1. b. kan ENEAs styrelse besluta att visst eller vissa slag av atomanläggningar, atombränslen eller atomsubstanser, som erbjuder endast obetydliga risker, skall undantas från konventionens tillämpning. Beslutet skall fattas enhälligt av konventionsstaternas representanter i styrelsen (art. 16). En motsvarande bestämmelse i Wienkonventionen art. I. 2 föreskriver, att en konventionsstat kan, såvitt gäller ansvarighet för innehavare av atomanläggningar inom dess område, från konventionens tillämpning undanta mindre kvantiteter nukleära substanser som erbjuder bara obetydliga risker, under förutsättning att IAEAs styrelse har fastställt maximigränser för sådant undantag och beslutet ligger inom ramen för dessa gränser.

Pariskonventionen är enligt art. 2 inte tillämplig på atomolycka som inträffar eller skada som uppkommer i stat vilken inte har tillträtt konventionen, om inte annat har föreskrivits i lagen i den konventionsstat där den ansvarige anläggningsinnehavarens atomanläggning ligger (i det följande kallad »anläggningsstaten»). Av bestämmelsen kan motsättningsvis slutas, att konventionen utan vidare gäller beträffande atomolyckor som inträffar i konventionsstat eller på eller över område som inte utgör statligt territorium och därvid är tillämplig i fråga om skador som uppkommer i konven-

tionsstat eller på eller över sådant område som nyss nämnts. Wienkonventionen innehåller inte några bestämmelser om det geografiska tillämpningsområdet. Definitionerna av atomanläggning och anläggningsstat är dock så utformade att konventionen blir tillämplig bara beträffande anläggningar i konventionsstaterna.

Innehavaren av en atomanläggning svarar enligt Pariskonventionen art. 3. a. oberoende av vållande för person- eller egendomsskada orsakad av en atomolycka vid vilken medverkat atombränsle eller radioaktiv produkt, som fanns i hans anläggning, eller av atomsubstans, som — utan att vara under transport — kom från anläggningen. Om i det senare fallet ämnena före olyckan hade omhändertagits av annan anläggningsinnehavare, åvilar dock ansvarigheten denne (art. 5. c.). Motsvarande bestämmelser återfinns i art. II. 1. a. och b. i Wienkonventionen (jfr även art. I. 1. k. i. och ii.). Denna har till skillnad från Pariskonventionen en särskild bestämmelse i art. IV. 1. om allt ansvarigheten för atomskador i samtliga de fall som omfattas av konventionen är objektivt. Från anläggningsinnehavarens ansvarighet enligt konventionerna i anledning av en atomolycka i hans anläggning undantas skador på själva anläggningen och på egendom som fanns inom dess område och användes eller var avsedd att användas i förbindelse med anläggningen (art. 3. a. ii. 1. resp. art. IV. 5. a.).

Bestämmelserna om ansvarighet för skada i följd av atomolycka under transport av atomsubstans till eller från en atomanläggning återfinns i art. 4. a. och b. resp. art. II. 1. b. och c. och innebär i huvudsak följande. Vid transport mellan atomanläggningar i konventionsstaterna är den avsändande anläggningsinnehavaren ansvarig till dess ansvarigheten enligt skriftligt avtal mellan avsändare och mottagare övergår på den sistnämnde. Finns inget sådant avtal, övergår ansvarigheten på mottagaren när denne övertar ämnena. Vid transport till atomreaktor som har infogats i transportmedel upphör avsändarens ansvarighet, när innehavaren av transportmedlets reaktor övertar ämnena. Sker transport till mottagare i icke-konventionsstat, upphör avsändarens ansvarighet när ämnena lossas från det transportmedel med vilket de anlönt till den staten. Vid transport till atomanläggning i konventionsstat från atomreaktor som har infogats i transportmedel resp. från avsändare i icke-konventionsstat blir mottagaren ansvarig från det han övertar ämnena resp. från det ämnena lastas på det transportmedel varmed de sänds från den främmande staten. I sistnämnda fall blir dock mottagaren ansvarig bara om transporten har skett med hans skriftliga samtycke.

Transportansvarighetsreglerna gäller också beträffande olyckor som inträffar under tillfällig uppläggning av ämnena i anslutning till transporten. Detta gäller också när uppläggningsen sker i en atomanläggning. Dennes innehavare blir då inte ansvarig för en atomolycka som inträffar i anläggningen och orsakas uteslutande av de upplagda ämnena (art. 5. b. resp. art. II. 1. in fine).

Vid transportolyckor blir anläggningsinnehavaren inte ansvarig för skada på transportmedlet (art. 3. a. 2. resp. art. IV. 5. b.), om inte annat har bestämts i anläggningsstatens lag (art. 7. c. resp. art. IV. 6.). Om skadorna på transportmedlet inte skall ersättas enligt konventionernas regler, hindrar inte konventionerna att anläggningsinnehavaren med stöd av nationell lag görs ansvarig enligt allmänna skadeståndsregler (art. 6. c. ii. resp. art. IV. 7. b.).

En konventionsstat kan genom lagstiftning bestämma, att en fraktförare, som utför transport av atomsubstans, med samtycke av innehavare av anläggning i den staten och under förutsättning att han fullgör skyldigheten att teckna försäkring eller ställa annan säkerhet skall vara ansvarig för olyckor under transporten i anläggningsinnehavarens ställe. Enligt Wienkonventionen kan sådant förordnande meddelas också beträffande den som omhändertar radioaktivt avfall (art. 4. d. resp. art. II. 2.).

I anslutning till transportansvarighetsreglerna innehåller konventionerna bestämmelser om att den ansvarige anläggningsinnehavarens försäkringsgivare (eller den som har ställt säkerhet för hans ansvarighet) skall förse fraktföraren med ett av behörig nationell myndighet i anläggningsstaten bestyrkt certifikat, innehållande vissa närmare angivna uppgifter om anläggningsinnehavaren, de transporterade ämnena och försäkringen eller säkerheten. I vissa hänseenden utgör certifikatet exklusivt bevismedel i fråga om riktigheten av däri intagna uppgifter (art. 4. c. resp. art. III).

Om flera anläggningsinnehavare är ansvariga för samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet, var och en intill sitt ansvarsbelopp (art. 5. d. resp. art. II. 3. a.). Har en atomolycka orsakats av flera partier atomsubstans som fanns på ett och samma transportmedel eller som under transport tillfälligt upplagts i en och samma atomanläggning, skall dock den sammanlagda ansvarigheten inte överstiga det högsta ansvarsbelopp som gäller för någon av anläggningsinnehavarna. Frågan om den inbördes fördelningen av ansvarigheten mellan två eller flera solidariskt ansvariga anläggningsinnehavare regleras inte i konventionerna.

Har såväl atomskada som annan skada orsakats av en atomolycka eller gemensamt av en atomolycka och en annan händelse och kan skadorna inte tillförlitligen särskiljas, skall samtliga skador anses som atomskador. Konventionernas regler om »kanalisation» av ansvarigheten för atomskada — vilka berörs närmare i det följande — skall dock i sådant fall inte inverka på den ansvarighet som enligt andra skadeståndsregler åvilar annan än anläggningsinnehavaren för skador som inte är atomskador i konventionernas mening men som har orsakats av joniserande strålning (art 3. b. resp. art. IV. 4.).

Från konventionernas tillämpningsområden undantas helt atomolycka som är en direkt följd av krigshandling under väpnad konflikt eller liknande handling under inbördeskrig eller uppror (art. 9 resp. art. IV. 3. a.). Un-

dantag gäller också för atomolycka som är en direkt följd av en allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art, om inte annat föreskrivs i anläggningsstatens lag (art. 9 resp. art. IV. 3. b.).

Anläggningsstaten kan genom lagstiftning föreskriva att anläggningsinnehavarens ansvarighet enligt konventionerna skall omfatta också skador som härrör från annan strålningskälla i hans atomanläggning än atombränsle eller radioaktiv produkt resp. att sådana skador skall inbegripas under begreppet atomskada (art. 3. c. resp. art. I. 1. k. iii.).

Frågan om verkan av medvällande på den skadelidandes sida skall enligt Pariskonventionen avgöras enligt lagen i den stat vars domstolar enligt konventionen är behöriga att handlägga ersättningsanspråk enligt konventionen (art. 11, jfr art. 14. b.). I denna fråga innehåller Wienkonventionen uttryckliga regler i art. IV. 2., som föreskriver att jämkning på grund av medvällande får ske bara vid uppsåt och grov vårdslöshet på den skadelidandes sida. Inom denna ram skall frågan i övrigt avgöras enligt den behöriga domstolens lag (lex fori).

Skadeståndsansvaret »kanaliseras» enligt konventionerna till vederbörande anläggningsinnehavare. Anspråk på ersättning för atomskada kan enligt art. 6. a. och b. resp. art. II. 5. (jfr även art. II. 6.) i princip inte riktas mot någon annan än anläggningsinnehavaren eller, om föreskrift därom har meddelats i den behöriga domstolens lag, dennes försäkringsgivare (mot-svarande). Undantag från denna kanalisationsregel gäller dock för anspråk som grundas på en sådan internationell konvention på transportområdet som var i kraft eller öppen för undertecknande, ratifikation eller anslutning på dagen för resp. konvention. Vidare gäller i fråga om sådan atomskada som enligt de tidigare berörda särskilda undantagsbestämmelserna inte omfattas av konventionernas ansvarighetsregler — skada på s. k. »on-site-property» och på transportmedlet vid transportolyckor samt skador i följd av krigshandlingar o. d. eller naturkatastrofer — att ersättningsanspråk utan hinder av kanalisationsreglerna kan riktas mot fysisk person som har orsakat skadan uppsåtligen (art. 6. c. 1. resp. art. IV. 7. a.). Det skadeståndsansvar som enligt andra regler kan åvila innehavaren av en reaktor som ingår i ett transportmedel lider enligt Pariskonventionen inte heller någon inskränkning genom kanalisationsbestämmelserna (art. 6. c. 2.). Wienkonventionen saknar uttrycklig föreskrift i sistnämnda hänseende men torde bygga på samma princip.

Den som har nödgats betala ersättning för atomskada enligt en sådan internationell konvention på transportområdet som nyss nämnts eller enligt lagen i en icke-konventionsstat inträder i den skadelidandes rätt mot den anläggningsinnehavare som är ansvarig för skadan enligt konventionerna (art. 6. d. resp. art. IX. 2. a.). Subrogationsrätt tillkommer enligt Wienkonventionen bara medborgare i konventionsstat men är enligt Pariskonventionen inte begränsad på motsvarande sätt.

Pariskonventionen innehåller i art. 6. e. en speciell regressregel, som saknar motsvarighet i Wienkonventionen. Den innebär, att om någon som har sitt huvudkontor i en konventionsstat eller någon som är anställd hos sådan person har nödgats betala ersättning för atomskada som på grund av bestämmelserna i art. 2 om det geografiska tillämpningsområdet inte omfattas av konventionens ansvarighetsregler, han i vissa fall har rätt att återkräva ersättningen av den anläggningsinnehavare som med bortseende från dessa bestämmelser skulle ha svarat för skadan.

Anläggningsinnehavaren har regressrätt bara mot fysisk person som har orsakat skadan uppsåtligen och mot den som genom avtal uttryckligen (enligt Wienkonventionen skriftligen) har åtagit sig att svara för skadan (art. 6. f. resp. art. X.).

Frågan om samordning mellan nationella eller mellanstatliga socialförsäkringssystem och det genom konventionerna inrättade ersättningssystemet skall avgöras enligt lagen i den stat (eller stadgarna för den mellanstatliga organisation) som har inrättat socialförsäkringssystemet (art. 6. h. resp. art. IX. 1.).

Anläggningsinnehavarens ansvarighet skall enligt Pariskonventionen art. 7. a. och b. vara begränsad. Ansvarsbeloppet skall utgöra 15 milj. betalningsenheter för varje olycka. Konventionsstat kan dock genom nationell lag fastställa ett högre eller lägre belopp, dock lägst 5 milj. betalningsenheter. Wienkonventionen innehåller inte någon regel om obligatorisk ansvarsbegränsning men ger konventionsstaterna rätt att begränsa ansvarigheten till lägst 5 milj. U.S. dollars per olycka (art. V. 1.). Ansvarsbeloppet bestäms enligt lagen i anläggningsstaten (art. 7. d. resp. art. V. 1.). Om ersättning för skada på transportmedlet vid transportolycka enligt denna lag skall inbegripas i ansvarsbeloppet, får ansvarigheten för övriga skador inte avse lägre belopp än 5 milj. betalningsenheter resp. dollars (art. 7. c. resp. art. IV. 6.).

Det ansvarsbelopp som har fastställts med stöd av konventionerna omfattar inte ränta eller rättegångskostnad (art. 7. g. resp. art. V. 2.).

Konventionerna innehåller särskilda preskriptionsbestämmelser. Talan om ersättning måste anhängiggöras inom tio år, räknat från dagen för atomolyckan (art. 8. a. resp. art. VI. 1.). Tiden kan förlängas genom föreskrift i nationell lag (*lex fori*), men bara under förutsättning att ansvarigheten i fråga om anspråk som väcks efter tioårstidens utgång enligt anläggningsstatens lag är täckt av försäkring eller annan ekonomisk garanti. En förlängning av preskriptionstiden får inte heller inkräkta på den rätt till ersättning för personskada som tillkommer skadelidande vilka har väckt ersättningstalan före tioårstidens utgång.

Om en atomolycka har orsakats av atomsubstans, som vid tiden för olyckan hade stulits, på annat sätt gått förlorad eller övergivits, inträder preskription inte i något fall senare än efter 20 år, räknat från dagen för förlusten eller övergivandet (art. 8. b. resp. art. VI. 2.).

I nationell lag (lex fori) kan ges föreskrifter om korttidspreskription. Preskriptionstiden skall i så fall utgöra enligt Pariskonventionen minst två och enligt Wienkonventionen minst tre år, räknat från det den skadelidande fick eller skäligen hade bort få kännedom om skadan och om den som är ansvarig för skadan (art. 8. c. resp. art. VI. 3.).

Anläggningsinnehavaren är skyldig att täcka sin ansvarighet enligt konventionerna med försäkring eller annan ekonomisk garanti. Anläggningsstaten bestämmer de närmare villkoren härför (art. 10. a. resp. art. VII. 1.). Enligt Wienkonventionen har anläggningsstaten ett subsidiärt garantiansvar (art. VII. 1. andra punkten), som innebär att staten gentemot de skadelidande själv ytterst svarar för att medel står till förfogande att täcka skadestånden inom ansvarsbeloppet. Pariskonventionen har inte någon uttrycklig föreskrift härom. Försäkringsgivaren (eller den som ställt annan säkerhet) får inte bringa försäkringen (säkerheten) att upphöra att gälla tidigare än två månader räknat från det han har gett behörig myndighet skriftlig underrättelse om försäkringens eller säkerhetens upphörande (art. 10. b. resp. art. VII. 4.). Transportansvarighetsförsäkring kan inte bringas att upphöra så länge transporten pågår.

I den mån annat inte följer av särskilda bestämmelser i konventionerna skall frågan om skadeståndets art, form och omfattning avgöras enligt nationell lag (lex fori) (art. 11 resp. art. VIII).

Konventionerna innehåller i art. 13 a. b. och c. resp. art. XI tvingande jurisdiktionsbestämmelser. Talan mot anläggningsinnehavaren eller hans försäkringsgivare om ersättning för atomskada skall enligt huvudregeln väckas vid domstol i den konventionsstat där atomolyckan har inträffat (art. 13. a. resp. art. XI. 1.). Om olyckan har inträffat utanför konventionsstaternas områden eller om platsen för olyckan inte kan bestämmas med säkerhet, tillkommer jurisdiktion domstolarna i anläggningsstaten (art. 13. b. resp. art. XI. 2.). Skulle med tillämpning av dessa bestämmelser behörighet tillkomma domstolarna i flera konventionsstater, gäller särskilda regler. Om olyckan har inträffat delvis i en konventionsstat och delvis utanför konventionsstaternas områden — t. ex. på det fria havet — tillkommer behörigheten domstolarna i den konventionsstat där olyckan delvis har inträffat (art. 13. c. i. resp. art. XI. 3. a.). I övriga fall — dvs. när olyckan har skett inom flera konventionsstaters territorier eller när flera anläggningsinnehavare är ansvariga för en olycka utanför konventionsstaternas territorier — tillkommer behörigheten enligt Pariskonventionen domstolarna i den av de enligt huvudregeln behöriga konventionsstaterna som på begäran av någon av de berörda staterna utpekas av den domstol som har inrättats genom konventionen den 20 december 1957 om upprättande av säkerhetskontroll på atomenergins område (art. 13. c. ii.) och enligt Wienkonventionen den av de behöriga konventionsstaterna som utses genom avtal mellan de berörda staterna (art. XI. 3. b.).

Konventionerna innehåller också regler om verkställighet av domar. Enligt Pariskonventionen art. 13. d. skall dom på ersättning som har meddelats av behörig domstol i en konventionsstat verkställas i övriga konventionsstater, under förutsättning att domen kan verkställas i förstnämnda stat och att de formella förutsättningarna för verkställighet i den stat där verkställighet begärs har blivit uppfyllda. Ny saklig prövning får inte äga rum. Motsvarande bestämmelser i Wienkonventionen art. XII är mer restriktiva. En konventionsstat kan således vägra verkställighet av dom meddelad i annan konventionsstat, om antingen a) domen erhållits genom svikligt förledande; eller b) den part mot vilken domen har meddelats inte haft skäliga möjligheter att lägga fram sin sak; eller c) domen strider mot »ordre public» i den stat där verkställigheten söks eller mot grundläggande rättsliga normer. I övrigt råder överensstämmelse mellan de båda konventionernas verkställighetsregler.

Om talan om ersättning förs mot en konventionsstat vid behörig domstol, äger den staten inte åberopa immunitet, utom såvitt avser åtgärder för verkställighet (art. 13. e. resp. art. XIV).

Konventionerna och på desamma byggd nationell lagstiftning skall tillämpas utan diskriminering med hänsyn till nationalitet, hemvist eller uppehållsort (art. 14. a. och c. resp. art. XIII).

Av särskilt intresse med hänsyn till tilläggskonventionen är vissa bestämmelser i Pariskonventionen art. 15. I denna artikel mom. a. föreskrivs, att det står varje konventionsstat fritt att vidta de åtgärder den finner nödvändiga för att bygga ut konventionens ersättningsssystem. Oberoende av i vilken form sådana åtgärder vidtas får de enligt mom. b. genomföras under villkor som avviker från konventionens bestämmelser, om och i den mån allmänna medel tas i anspråk för ersättningar utöver det belopp om 5 milj. betalningsenheter som anges i art. 7. I Wienkonventionen saknas motsvarighet till dessa bestämmelser.

Frågan om det inbördes förhållandet mellan de båda konventionerna uppmärksammades vid Wienkonventionens tillkomst och föranledde en särskild bestämmelse i art. XVII i denna konvention. Artikeln föreskriver, att såvitt gäller det inbördes förhållandet mellan stater anslutna till sådant internationellt fördrag om skadeståndsansvar på atomenergins område som var i kraft eller öppet för undertecknande, ratifikation eller anslutning den dag Wienkonventionen öppnades för undertecknande, sistnämnda konvention inte skall utgöra hinder mot tillämpning av sådant fördrag.

Twister om Pariskonventionens tolkning eller tillämpning skall enligt art. 17 i nämnda konvention behandlas av ENEAs styrelse (»Steering Committee») och, om godvillig uppgörelse inte nås, på begäran av någon av de berörda parterna hänskjutas till avgörande av den tidigare omnämnda domstol som inrättades genom 1957 års konvention om säkerhetskontroll på atomenergins område.

Wienkonventionen innehåller inte någon bestämmelse om hur tvister av detta slag skall lösas. Frågan har i stället reglerats i ett samtidigt tillkommet fakultativt protokoll om obligatoriskt lösande av tvister. Stater som tillträder protokollet förbinder sig i princip att underkasta sig den internationella domstolens (Haag-domstolen) domsrätt. Protokollet står öppet för alla stater som kan tillträda Wienkonventionen.

Utöver vissa bestämmelser av mer allmän natur utan intresse i detta sammanhang innehåller Paris- och Wienkonventionerna sedvanliga slutbestämmelser. Rörande dessas innehåll vill jag nämna följande.

Reservation till Pariskonventionen är tillåten endast om den godkänns av samtliga de signatärmakter som ratificerar konventionen inom ett år från det de fått underrättelse om reservationen. Reservation skall göras senast vid ratifikation eller anslutning till konventionen. Av de reservationer som hittills har gjorts och blivit godkända bör följande omnämnas.

Enligt en reservation (nr 1) av Grekland, Västtyskland och Österrike har dessa stater förbehållit sig rätt att genom nationell lagstiftning föreskriva skadeståndsansvar för skada i följd av atomolycka även för andra personer än vederbörande anläggningsinnehavare, under förutsättning att sådana personers ansvarighet är täckt av anläggningsinnehavarens försäkring eller säkerhet eller av statlig garanti.

Grekland, Norge, Sverige och Österrike har genom en reservation (nr 2) förbehållit sig att med sådana internationella fördrag som avses i art. 6. b. och d. jämställa nationell lagstiftning, vilken innehåller bestämmelser av huvudsakligen samma innehåll som föreskrifterna i sådant fördrag.

Västtyskland och Österrike har genom en reservation (nr 4) förbehållit sig rätten att i fråga om atomolyckor som inträffar i resp. land föreskriva att anläggningsinnehavaren skall vara ansvarig för skada orsakad av atomolycka som är en följd av krigshandling eller liknande handling eller av en allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art.

Wienkonventionen innehåller inte några bestämmelser om rätt att göra reservationer.

Var och en av konventionerna skall förbli i kraft under en tid av tio år. För stater som inte har sagt upp konventionen minst tolv månader före utgången av nämnda period förblir den i kraft under ytterligare perioder om fem år i taget med rätt för konventionsstat att med iakttagande av tolv månaders uppsägningstid frånträda konventionen vid utgången av sådan femårsperiod (art. 22. a. och b. resp. art. XXV).

Pariskonventionen står öppen för OECDs medlemsländer och för stater som i organisationen har ställning som associerad stat. Annan stat kan vinna anslutning med samtycke av samtliga konventionsstater (art. 21. a. och b.). OECDs generalsekreterare är depositarie för konventionen.

Wienkonventionen står öppen för samtliga stater som är anslutna till Förenta Nationerna eller något av dess fackorgan eller till IAEA. Generaldirektören för IAEA är depositarie.

Tilläggskonventionen

Tilläggskonventionen syftar till en civilrättslig reglering av frågan om supplerande ersättning av statsmedel vid katastrofolyckor och har utformats inom ramen för bestämmelsen i Pariskonventionen art. 15. b. Tilläggskonventionen är sålunda — med vissa ytterligare begränsningar — tillämplig bara beträffande olyckor och skador som omfattas av Pariskonventionen. Utöver de rent civilrättsliga reglerna innehåller den vissa bestämmelser varigenom de anslutna staterna blir folkrättsligt förpliktade att tillhandahålla medel för beredande av ersättning enligt konventionen.

Tilläggskonventionen är supplementär i förhållande till Pariskonventionen. Bestämmelserna i Pariskonventionen skall med andra ord gälla beträffande ersättningar som utgår enligt tilläggskonventionen med endast de avvikelser eller modifikationer som följer av uttryckliga bestämmelser i denna. Så t. ex. gäller definitionerna i Pariskonventionen utan vidare inom tilläggskonventionens område. Ersättning enligt tilläggskonventionen utgår liksom enligt Pariskonventionen på objektiv grund, den s. k. kanalisationsprincipen gäller även i fråga om ansvarigheten för den del av skadorna som ersätts enligt tilläggskonventionen osv. Karaktären av tilläggskonvention innebär också, att skadorna alltid i första hand skall ersättas av vederbörande anläggningsinnehavare enligt Pariskonventionens regler och att supplerande ersättning enligt tilläggskonventionen utgår bara i den mån ansvarsbeloppet enligt Pariskonventionen inte förslår till full ersättning.

Tilläggskonventionen gäller bara beträffande atomolyckor för vars skadeverkningar innehavare av atomanläggning i stat som har tillträtt tilläggskonventionen (i det följande benämnd »Brysselstat») är ansvarig enligt Pariskonventionen. En ytterligare förutsättning är enligt art. 2. a. i. att anläggningen nyttjas för fredliga ändamål och vid tiden för olyckan fanns upptagen på en enligt vissa regler i konventionen förd förteckning. Vidare undantas olyckor som i sin helhet inträffar inom en sådan av Pariskonventionen bunden stat som inte är Brysselstat (olycka i stat som inte har tillträtt Pariskonventionen faller utanför tillämpningsområdet redan på grund av bestämmelsen i Pariskonventionen art. 2.). Tillämpningsområdet är slutligen begränsat till olyckor beträffande vilka jurisdiktion enligt Pariskonventionen tillkommer domstolarna i Brysselstat.

Konventionen är enligt art. 2. a. ii. tillämplig endast beträffande 1) skador som uppkommer i Brysselstat; 2) skador som uppkommer ombord på fartyg eller luftfartyg registrerat i Brysselstat under det att fartyget eller luftfartyget befinner sig på eller över det fria havet; 3) skador som i övrigt uppkommer på eller över det fria havet och drabbar medborgare i Brysselstat (inklusive juridiska personer och andra sammanslutningar hemmahörande i sådan stat samt personer vilka är stadigvarande bosatta i en Brysselstat

och enligt den statens nationella lag skall jämföras med statens medborgare), varvid dock skada på fartyg eller luftfartyg ersätts bara om fartyget eller luftfartyget är registrerat i Brysselstat.

Ersättning enligt konventionen utgår med sammanlagt högst 120 milj. betalningsenheter vid varje olycka. Detta maximibelopp indelas enligt art. 3. a. och b. i tre »steg» enligt följande system:

a) Första steget utgör lägst 5 milj. betalningsenheter och skall omfattas av anläggningsinnehavarens civilrättsliga ansvarighet enligt Pariskonventionen samt vara täckt av försäkring eller annan ekonomisk garanti.

b) Andra steget utgörs av ersättningsbelopp mellan första steget och 70 milj. betalningsenheter. Ersättningarna inom detta steg utgår av statsmedel och betalas av anläggningsstaten.

c) Tredje steget utgörs av ersättningsbelopp mellan 70 och 120 milj. betalningsenheter. Ersättningarna betalas med statsmedel av samtliga konventionsstater gemensamt enligt särskilda fördelningsregler. Dessa fördelningsregler (art. 12. a.) innebär, att var och en av konventionsstaterna lämnar bidrag till 50 % av ersättningarna inom tredje steget på grundval av förhållandet mellan å ena sidan vederbörande stats bruttonationalprodukt enligt OECDs under nästföregående år publicerade statistik och å andra sidan bruttonationalprodukten i samtliga konventionsstater samt till återstående 50 % av ersättningarna på grundval av förhållandet mellan å ena sidan den termiska effekten hos de inom vederbörande stats område belägna och av konventionen omfattade atomreaktoranläggningarna och å andra sidan den termiska effekten hos samtliga sådana reaktor-anläggningar i konventionsstaterna.

I de enskilda staterna kan ersättningssystemet enligt art. 3. c. genomföras *antingen* så att ansvarsbeloppet enligt Pariskonventionen sätts till 120 milj. betalningsenheter, varvid den ekonomiska säkerheten enligt Pariskonventionen delvis kommer att utgöras av statsmedel inom andra och tredje stegen, *eller* så att ansvarsbeloppet sätts till ett lägre belopp — som dock inte får understiga beloppet av första steget — varvid vederbörande stat har att tillse att ersättningarna inom andra och tredje stegen ställs till förfogande i annan form än som säkerhet för anläggningsinnehavarens civilrättsliga ansvarighet.

Anläggningsinnehavaren är enligt art. 3. d. inte skyldig att utge ersättningar inom andra eller tredje steget i vidare mån än statsmedel faktiskt ställts till förfogande. Han bär således inte själv något ekonomiskt ansvar för dessa ersättningar.

När två eller flera anläggningsinnehavare är ansvariga för samma skada, skall de totala ersättningsbeloppen inte överstiga 120 milj. betalningsenheter eller det högre belopp som motsvarar summan av de för vederbörande anläggningsinnehavare gällande första stegen (beträffande innehavare av atomanläggning i icke-Brysselstat ansvarsbeloppet enligt Pariskonventio-

nen). Är i sådant fall flera Brysselstater skyldiga att utge ersättningar inom andra steget, fördelas bidragsskyldigheten efter antalet »ansvariga» anläggningar i resp. stater (art. 4).

Vid beräkningen av de ersättningsbelopp som skall utgå av statsmedel inom andra och tredje stegen tas hänsyn bara till ersättningsanspråk som har gjorts gällande inom den i Pariskonventionen fastställda tioåriga preskriptionstiden (art. 6).

Brysselstat som med stöd av art. 8. c. i Pariskonventionen önskar föreskriva korttidspreskription skall fastställa preskriptionstiden till tre år (art. 7).

De skadelidande äger i princip rätt till full ersättning. Vad som är att anse som full ersättning bestäms enligt lagen i den stat där rättegången förs (lex fori). Konventionsstaterna äger genom nationell lagstiftning (lex fori) fastställa kriterier för ersättningarnas rättvisa fördelning i fall då skadorna totalt överstiger eller kan beräknas överstiga 120 milj. betalningsenheter. Härvid får dock inte göras någon på nationalitet, hemvist eller uppehållsort grundad diskriminering. Inte heller får olika kriterier tillämpas allteftersom ersättningarna skall utgå inom första, andra eller tredje steget (art. 8).

Genom anläggningsstatens nationella lagstiftning skall enligt art. 5. a. säkerställas att konventionsstaterna i fråga om belopp som utges inom andra och tredje stegen kan utöva regressrätt mot tredje man under de villkor och i den omfattning som svarar mot vad som gäller enligt Pariskonventionen art. 6. f. beträffande anläggningsinnehavarens regressrätt. Anläggningsstaten kan enligt art. 5. b. föreskriva, att regressrätt i fråga om ersättningar inom andra och tredje stegen skall kunna utövas mot anläggningsinnehavaren själv, om vållande till skadan ligger honom till last.

En konventionsstat har enligt art. 14. a. i princip rätt att reglera de frågor som i Pariskonventionen har överlämnats åt nationell lag (lex fori eller anläggningsstatens lag). Från denna regel gäller dock viktiga undantag. Dessa avser *dels* rätten att utvidga Pariskonventionens geografiska tillämpningsområde, *dels* rätten att vid transportolycka inräkna skador på transportmedlet under anläggningsinnehavarens ansvarighet, *dels* rätten att utsträcka tillämpningsområdet till olyckor som har orsakats av krigshandlingar eller liknande handlingar under uppror m. m. eller av allvarliga naturkatastrofer. Beslut av en konventionsstat i något av dessa tre hänseenden blir enligt art. 14. b. inte bindande för övriga konventionsstater i fråga om deras skyldighet att betala resp. bidra till ersättningar inom andra och tredje stegen, om de inte har lämnat sitt samtycke härtill.

En konventionsstat kan inte heller i övrigt genom ensidiga åtgärder ådra andra konventionsstater ökade ekonomiska förpliktelser enligt tilläggskonventionen (art. 14 c.).

Om en konventionsstat ingår avtal med en icke-konventionsstat om att

förstnämnda stat skall utge ersättning av statsmedel t. ex. för skador som uppkommer på den andra statens område, får enligt art. 15. a. och b. under vissa förutsättningar tas hänsyn även till dessa skador vid bedömning av huruvida maximibeloppet 120 milj. betalningsenheter kommer att överskridas. Ett villkor är att de skadelidande i den främmande staten inte behandlas gynnsammare än de skadelidande som är berättigade till ersättning enligt tilläggskonventionen.

Förfarandet för att tillhandahålla ersättningar inom andra och tredje stegen regleras enligt art. 9. a. av *lex fori*. Den skadelidande skall emellertid inte behöva föra ersättningstalan enligt skilda procedurregler alltefter som ersättning skall utgå inom första, andra eller tredje steget (art. 9. b.).

En konventionsstat är enligt art. 9. c. inte skyldig att tillhandahålla ersättning inom andra och tredje stegen, så länge ersättning alljämt kan utgå inom första steget.

Enligt art. 10. b. kan endast den konventionsstat vars domstolar äger jurisdiktion enligt Pariskonventionen (jurisdiktionsstaten) påkalla att övriga konventionsstater tillhandahåller ersättningar av statsmedel inom tredje steget. De skadelidande kan således inte rikta anspråk direkt mot konventionsstaterna.

Domar på ersättning enligt tilläggskonventionen, vilka har meddelats av domstolarna i jurisdiktionsstaten, skall enligt art. 10. d. verkställas i övriga Brysselstater. Överenskommelser om sådan ersättning, vilka har ingåtts i enlighet med jurisdiktionsstatens interna lagstiftning, skall enligt samma bestämmelse erkännas av övriga Brysselstater.

Den regressrätt mot tredje man som tillkommer konventionsstaterna i fråga om ersättningar inom tredje steget skall enligt art. 10. c. utövas av jurisdiktionsstaten på samtliga berörda staters vägnar.

Om jurisdiktionsstaten är en annan stat än anläggningsstaten, skall den förstnämnda staten förskottera ersättningarna inom andra steget och den sistnämnda staten återbetala de utgivna beloppen. Det förutsätts enligt art. 11. a. att särskild överenskommelse träffas mellan de berörda staterna om förfarandet.

I de nyssnämnda fallen skall enligt art. 11. b. konsultationer äga rum mellan de båda berörda staterna, innan jurisdiktionsstaten meddelar legislativa eller administrativa bestämmelser om ersättningarnas art, form och omfattning. Anläggningsstaten äger rätt att intervensera i skaderegleringen, vare sig denna sker i rättegång eller utom rätta.

Tilläggskonventionen innehåller slutligen vissa bestämmelser om konsultationer mellan konventionsstaterna beträffande tolkning, tillämpning och revision av konventionen, om reservationer, rätt att tillträda konventionen, ändring av konventionen samt ikraftträdande, giltighetstid och uppsägning m. m. Utöver vad jag redan tidigare har anfört vill jag rörande dessa bestämmelser nämna, att reservationer är tillåtna bara om de har godtagits

av samtliga signatärmakter och övriga anslutna stater, att ändring av konventionen förutsätter enhälligt beslut av samtliga konventionsstater, att konventionen skall förbli i kraft så länge Pariskonventionen är i kraft samt att var och en av Brysselstaterna äger med en uppsägningstid av tolv månader frånträda tilläggskonventionen vid utgången av den period om tio år under vilken Pariskonventionen enligt dess art. 22. a. skall gälla. I övrigt får jag i dessa hänseenden hänvisa till konventionstexten (art. 16—25).

Det i art. 20. a. omnämnda bihanget (»annex») innefattar en förklaring från konventionsstaternas sida att de *dels* garanterar, att i fråga om sådan atomolycka som inte omfattas av tilläggskonventionens bestämmelser enbart därför att vederbörande atomanläggning — med hänsyn till det ändamål vartill den nyttjas — inte har tagits upp på den i art. 13 omnämnda listan, ersättning kommer att utgå med intill 120 milj. betalningsenheter för varje olycka samt att ingen diskriminering kommer att ske mot Brysselstaternas medborgare, *dels* åtar sig att eftersträva att ersättningsreglerna för sådana atomolyckor utformas i så nära anslutning till tilläggskonventionens bestämmelser som möjligt. Med denna förklaring har man velat säkerställa, att vid olyckor i atomanläggningar som nyttjas för militära ändamål ersättning kommer att utgå enligt i huvudsak samma grunder som vid olyckor på vilka tilläggskonventionen är direkt tillämplig. Bestämmelsen i art. 20. a. i tilläggskonventionen innebär, att stat som ratificerar konventionen automatiskt blir bunden av utfästelserna enligt bihanget. Enligt en förklaring, som avgavs av den brittiska delegationen vid 1963 års diplomatiska konferens för behandling av tilläggskonventionen och som godtogs av övriga signatärmakter, anses varken tilläggskonventionen som sådan eller dess bihang vara tillämplig i fråga om olyckor som orsakas av nukleära vapen (»nuclear weapons and warheads»).

I sitt anförande vid lagrådsremissen redogjorde departementschefen vidare för *de svenska utredningsförslagen och remissyttrandena*. Anförandet i dessa delar är intaget på s. 42—54 i propositionen, vartill utskottet får hänvisa.

Departementschefen anförde vidare följande.

Allmänna överväganden

Atomfysikens utveckling har under efterkrigstiden öppnat väsentligt vidgade möjligheter att utnyttja atomenergin för fredligt bruk. Driften av atomanläggningar är emellertid förenad med risk för skador av en mycket speciell typ, främst s. k. strålningsskador i samband med frigörelse av radioaktiv strålning. Risken för olyckshändelser av stor omfattning är visser-

ligen enligt den tekniska sakkunskapen inte stor. Katastrofrisken kan dock inte helt uteslutas, och om olyckan är framme kan skadeverkningarna få mycket stor spridning och såväl allmänheten som atomindustrin själv drabbas av skador till mycket betydande belopp. Detta har gett upphov till nya och omfattande lagstiftningsproblem rörande skadestånd och försäkring vid atomreaktordrift. Problemen är i allt väsentligt gemensamma för det stora flertalet länder men berör självfallet i första hand de stater som har eller inom en nära framtid kan väntas få en högt utvecklad atomindustri. Det är därför naturligt att ett omfattande internationellt samarbete har kommit till stånd på detta område.

Samarbetet har bedrivits dels på världsomfattande basis inom det internationella atomenergiorganet i Wien (IAEA) och dels på regionalt plan inom det organ för atomenergifrågor (ENEA) som har upprättats inom organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC), numera organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD). Inom den senare organisationen har arbetet delvis skett i samverkan med den europeiska atomenergigemenskapen (Euratom). Sverige har liksom Danmark, Finland och Norge deltagit i detta internationella samarbete.

När det gäller skadestånd och försäkring vid driften av landbaserade atomanläggningar har det internationella samarbetet resulterat i de tre tidigare nämnda konventionerna, nämligen den år 1960 inom ENEA avslutade Pariskonventionen om skadeståndsansvar på atomenergins område, den år 1963 inom Euratom i samarbete med ENEA avslutade tilläggskonventionen till Pariskonventionen rörande supplerande ersättning av statsmedel vid vissa atomolyckor samt den år 1963 inom IAEA avslutade Wienkonventionen om ansvarighet för nukleär skada. Genom två särskilda tilläggsprotokoll år 1964 har Pariskonventionen och tilläggskonventionen reviderats och bragts i sådan överensstämmelse med Wienkonventionen att en stat som har ratificerat Pariskonventionen och tilläggskonventionen kan tillträda också Wienkonventionen. Beträffande vardera av Pariskonventionen och tilläggskonventionen gäller, att 1964 års tilläggsprotokoll utgör en integrerande del av konventionen, som således numera kan ratificeras endast i den lydelse den erhållit genom tilläggsprotokollet.

Redan innan något resultat förelåg av det internationella samarbetet uppkom i Sverige behov av att snarast möjligt få till stånd vissa grundläggande lagbestämmelser om skadestånd och försäkring vid atomreaktordrift. Det var i samband med att Aktiebolaget Atomenergis materialprovningsreaktor i Studsvik skulle tas i bruk på sommaren 1960. Med anledning härav antogs atomansvarighetslagen, som trädde i kraft den 1 juli 1960. Lagen gjordes provisorisk i avvaktan på att det internationella samarbetet på området skulle avslutas. Dess giltighetstid begränsades till utgången av år 1963 men har sedermera förlängts och utgår nu den 31 december 1967¹.

¹ Giltighetstiden är numera förlängd t. o. m. den 31 mars 1968.

Den provisoriska atomansvarighetslagen grundade sig på ett förslag som den år 1958 tillkallade atomskadeutredningen hade lagt fram på hösten 1959. Under tiden därefter ägnade sig utredningen i enlighet med sina direktiv åt att med beaktande av det internationella samarbetet utarbeta förslag till definitiv lagstiftning i ämnet. Utredningsarbetet bedrevs i samverkan med motsvarande kommittéer i Danmark, Finland och Norge. Utredningen lade år 1962 fram sitt slutbetänkande »Atomansvarighet II» med förslag till ny atomansvarighetslag. Detta förslag byggde på 1960 års Pariskonvention och förutsatte att Sverige skulle ratificera denna konvention. Förslaget remissbehandlades men ansågs inte böra föranleda lagstiftning innan resultatet av det ännu pågående internationella samarbetet förelåg. Sedan detta samarbete avslutats, återupptogs i början av år 1964 det nordiska lagsamarbetet på området. Som resultat därav lades i maj 1966 i Sverige fram en inom justitiedepartementet upprättad promemoria, benämnd »Atomansvarighet III», med förslag till ny atomansvarighetslag. Detta förslag grundar sig på samtliga de förut nämnda konventionerna. Motsvarande lagförslag lades fram i Norge i september 1967 och kan väntas föreligga inom kort i Danmark och Finland. Den svenska departementspromemorian har remissbehandlats. Därefter har fortsatta nordiska överläggningar ägt rum mellan företrädare för berörda ministerier i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Sedan såväl det internationella samarbetet som det samnordiska utredningsarbetet nu har avslutats, är tiden inne att ta upp frågan om en definitiv lagreglering av frågorna om skadestånd och försäkring vid atomreaktor-drift.

Sverige deltar redan sedan lång tid i det tekniska och ekonomiska internationella samarbete som äger rum på atomenergiområdet. För en fortsatt gynnsam utveckling av den svenska atomenergiverksamheten är det av stor betydelse att vårt deltagande i detta samarbete underlättas och kan utvecklas vidare. Ett så långt möjligt enhetligt system för lösningen av uppkommande ersättningsfrågor är ägnat att främja en sådan utveckling. Som framhållits av atomskadeutredningen och i departementspromemorian samt av ett stort antal remissinstanser bör det med hänsyn till dessa förhållanden och i betraktande av Sveriges geografiska läge inte komma i fråga att Sverige ställer sig utanför den internationella gemenskapen på området. Det är också av särskild vikt att uppnå nordisk rättslikhet. Den grundinställning som jag nyss har angett för vår del har under det nordiska samarbetet kommit till uttryck också i Danmark, Finland och Norge.

Med hänsyn till vårt nära samarbete på atomenergiområdet med de västeuropeiska länderna uppkommer i första hand fråga om en svensk ratifikation av *Pariskonventionen*. Det är goda utsikter att denna konvention inom en nära framtid träder i kraft mellan ett stort antal västeuropeiska länder. Den har undertecknats av samtliga de stater som var medlemmar av ENEA, när den öppnades för undertecknande, med undantag av Eire och Island.

Den har i sin slutliga lydelse ratificerats av Belgien, Frankrike, Spanien och Storbritannien och träder i kraft när den har ratificerats av fem länder. Samtliga i det internationella samarbetet deltagande nordiska länder har undertecknat konventionen och under de fortsatta nordiska överläggningarna har enighet också vunnits om att ratifikation bör ske.

En svensk ratifikation av Pariskonventionen skulle i förhållande till vår nu gällande provisoriska lag inte föranleda annan principiellt betydelsefull ändring än en utsträckning av tillämpningsområdet för vår lagstiftning till att avse även atomolyckor som inträffar utom landet under internationella transporter av nukleärt material. Den provisoriska lagen bygger nämligen på samma grundläggande principer som Pariskonventionen: skyldighet för innehavare av atomanläggning att ersätta atomskada oberoende av vållande (objektivt ansvar), s.k. kanalisation av ansvarigheten till anläggningens innehavare, begränsning av dennes ansvarighet till visst högsta belopp för varje händelse och slutligen skyldighet för anläggningsinnehavaren att teckna försäkring eller på annat sätt ställa säkerhet för att uppkommande skadeståndsskyldighet kan fullgöras. De skiljaktigheter som föreligger mellan vår gällande lag och Pariskonventionen rör uteslutande detaljfrågor utan principiell räckvidd och är till stor del av enbart rättsteknisk natur.

Samtliga remissinstanser har anslutit sig till den i atomskadeutredningens betänkande och departementspromemorian intagna ståndpunkten, att Sverige bör ratificera Pariskonventionen och anta en definitiv atomansvarighetslag i överensstämmelse med denna. Jag vill också för egen del förordna att så sker.

I nära samband med Pariskonventionen står *tilläggskonventionen* av år 1963. Konventionen innehåller regler om supplerande statligt ansvar för atomskador och tar sikte på skadefall av katastrofnatur. Den utgör ett komplement till Pariskonventionen och kan tillträdas endast av stat som har ratificerat eller anslutit sig till denna konvention. Tilläggskonventionen har undertecknats av samtliga de länder som har undertecknat Pariskonventionen utom Grekland, Portugal och Turkiet. Den har ratificerats av Frankrike, Spanien och Storbritannien och träder i kraft tre månader efter det att den har ratificerats av sex länder.

Tilläggskonventionen innebär att konventionsstaterna enligt vissa regler blir civilrättsligt ansvariga för uppkomna skador till den del dessa inte täcks av den ansvarige anläggningsinnehavarens ansvarighet enligt Pariskonventionen (det s. k. första steget). Även det statliga ansvaret är dock på visst sätt begränsat. Konventionen föreskriver i detta hänseende två gränser, en lägre gräns vid 70 milj. betalningsenheter, motsvarande ca 350 milj. kr., och en övre gräns vid 120 milj. betalningsenheter, motsvarande ca 600 milj. kr., allt räknat per atomolycka. För ersättningsbelopp som faller under den lägre gränsen men överstiger anläggningsinnehavarens ansvarsbelopp (det s. k. andra steget) skall den konventionsstat inom vars område den ansvarige an-

läggningsinnehavarens anläggning ligger svara ensam. Vid olyckor med så omfattande verkningar att ersättningsbeloppen inom första och andra stegen inte räcker till ersättning åt de skadelidande svarar samtliga konventionsstater gemensamt för de ersättningar som faller utom 70 milj. betalningsenheter men inom 120 milj. sådana enheter (det s.k. tredje steget). Skyldighet att bidra till ersättningarna inom tredje steget föreligger för samtliga konventionsstater, oavsett i vilken av dessa den ansvarige anläggningsinnehavarens anläggning ligger. Bidragsskyldigheten fördelas mellan staterna efter grunder som är bestämda med hänsyn till staternas bruttonationalprodukt och den termiska effekten hos de atomreaktoranläggningar i de berörda staterna som omfattas av tilläggskonventionen. Under förutsättning att samtliga signatärmakter ratificerar konventionen innebär fördelningsreglerna för Sveriges del skyldighet att bidra med mindre än 3 procent av ersättningsbeloppen inom tredje steget eller således mindre än 7,5 milj. kr.

Remissinstanserna har utan undantag tillstyrkt eller lämnat utan erinran att Sverige ratificerar tilläggskonventionen. Under de nordiska departementsöverläggningarna har enighet också rått mellan de danska, norska och svenska delegerade om att ratifikation bör ske. I Finland har man ännu inte tagit slutlig ståndpunkt i frågan. Den finländska kommittén har dock stannat för att lägga fram ett lagförslag som möjliggör en finländsk ratifikation också av tilläggskonventionen.

Som framhållits i departementspromemorian möter en svensk ratifikation av konventionen inte några principiella betänkligheter. Regler om skyldighet för staten att utge supplerande ersättning för atomskador vid katastrofolyckor innebär inte någon nyhet för Sveriges del. Bestämmelser om statligt katastrofansvar finns redan i 1960 års lag. Enligt denna skall ersättning för skador, som inte täcks av anläggningsinnehavarens ansvarsbelopp, utgå av statsmedel enligt grunder som i varje särskilt fall bestäms av Kungl. Maj:t och riksdagen. En svensk ratifikation av tilläggskonventionen skulle innebära att den diskretionära prövning som sålunda lagts i händerna på statsmakterna ersätts med ett civilrättsligt ansvar för staten inom de nyss angivna gränserna.

Det statsansvar som följer med ett tillträde till tilläggskonventionen kan tydligen komma att avse betydande belopp. Sannolikheten för att en katastrofolycka skall inträffa och statsansvaret därmed aktualiseras i någon större omfattning får dock med hänsyn till den tekniska sakkunskapens bedömning av olycksriskerna anses mycket liten. Men även för det fall att en olycka av ren katastrofkaraktär skulle inträffa är det tveksamt om den ersättningsskyldighet som följer av tilläggskonventionen i praktiken innebär någon ökning av statens ansvar i förhållande till vad som nu gäller enligt 1960 års lag. Enligt denna kan visserligen statens ansvar begränsas genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen både när det gäller ersättningsgrunderna och i fråga om ersättningsbeloppens storlek. Det är dock knappast

tänkbart att statsmakterna i en katastrofsituation skulle i ett sådant beslut i någon nämnvärd grad avvika från allmänna skadeståndsregler och vad som tillämpas av andra länder i liknande situationer. I fråga om sådana atomolyckor utanför Sverige, för vilka statsansvar inträder enligt tilläggskonventionen men vilka nu inte omfattas av den provisoriska lagen, kan statens ansvarighet i praktiken aktualiseras bara vid transportolyckor. Risken för transportolyckor av sådan omfattning som det här är fråga om är emellertid så obetydlig att man praktiskt sett kan bortse från den. Och när det gäller statsansvaret inom tredje steget vid sådana olyckor utanför Sverige som över huvud inte berör svenska intressen kommer Sveriges andel i ansvarigheten som nämnts att avse endast jämförelsevis blygsamma belopp.

Med hänsyn till dessa förhållanden torde några bärande skäl inte kunna åberopas för att Sverige skall avstå från att tillträda tilläggskonventionen och därmed ställa sig utanför den västeuropeiska gemenskapen. Det nära tekniska och ekonomiska samarbete på atomenergiområdet som vi redan har med andra västeuropeiska länder gör det snarare naturligt att vi gör gemensam sak med dessa länder och antar det ersättningssystem som tilläggskonventionen innehåller.

Under hänvisning till vad jag sålunda har anfört vill jag förorda att Sverige tillträder även tilläggskonventionen och att den nya atomansvarighetslagen utformas med beaktande av konventionens bestämmelser.

När det gäller frågan om en svensk ratifikation av *Wienkonventionen* är läget i viss mån ett annat än när det gäller de båda nu berörda konventionerna. Wienkonventionens bestämmelser överensstämmer visserligen i huvudsak med reglerna i Pariskonventionen, och något hinder från saklig synpunkt mot att Sverige tillträder också Wienkonventionen föreligger därför inte. Som framgår av departementspromemorian medför emellertid en ratifikation av både Pariskonventionen och Wienkonventionen vissa rättstekniska svårigheter. Det behövs nämligen särskilda regler för att lösa de konflikter som kan uppstå mellan de båda konventionernas regelsystem och detta medför att lagstiftningen blir både invecklad och svårtolkad.

I departementspromemorian har inte tagits ställning till frågan om Sveriges tillträde till Wienkonventionen. Det vid promemorian fogade lagförslaget är dock så utformat att det möjliggör ratifikation av alla tre konventionerna. Under remissbehandlingen har flertalet remissinstanser tillstyrkt att Sverige tillträder Wienkonventionen. Aktiebolaget Atomenergi och AKK har därvid särskilt framhållit den betydelse för den svenska atomenergiindustrin som en ratifikation av konventionen kan få inom en relativt snar framtid.

Av betydelse för frågans bedömning är vilken anslutning Wienkonventionen kan väntas få från sådana länder som inte tillträder Pariskonventionen men som Sverige har eller kan väntas få nära förbindelse med på atomenergiområdet. Länder utanför ENEAs medlemskrets kan vinna anslutning

till Pariskonventionen och tilläggskonventionen men endast under förutsättning att samtliga konventionsstater lämnar sitt samtycke. Wienkonventionen står däremot utan vidare öppen för alla stater som är anslutna till Förenta Nationerna eller något av dess fackorgan eller till IAEA. Det är därför möjligt att Wienkonventionen vinner anslutning från ett betydligt större antal stater än de båda övriga konventionerna. Hittills har den emellertid vunnit mycket ringa anslutning. Den har undertecknats av nio stater, bland vilka dock endast Storbritannien hör till de större industriländerna. Fyra stater, nämligen Argentina, Filippinerna, Förenade arabrepubliken och Kuba, har ratificerat konventionen. Förenta Staterna torde inte inom överskådlig tid komma att tillträda konventionen, främst beroende på att man där anser det lägsta tillåtna ansvarsbeloppet 5 milj. dollar alltför lågt. Inte heller Sovjetunionen torde f. n. ha några planer på att tillträda konventionen. Det torde över huvud inte finnas anledning räkna med nämnvärd anslutning från de östeuropeiska staternas sida. Av de större afro-asiatiska staterna kan främst Japan och Indien tänkas vara intresserade av att tillträda konventionen. Flertalet latinamerikanska länder torde hysa så starka principiella betänkligheter mot bl. a. kanalisations- och regressbestämmelserna att de inte kan väntas tillträda Wienkonventionen annat än i ett mer eller mindre uttalat tvångsläge Jag vill i detta sammanhang erinra om att det inom Inter American Nuclear Energy Commission (IANEC) sedan några år pågår arbete på en regional konvention om atomansvarighet med deltagande av flertalet stater på den amerikanska kontinenten.

Mot bakgrunden av vad jag nu har sagt synes det inte föreligga något intresse för Sverige att redan nu tillträda Wienkonventionen. Det är inte möjligt att förutsäga om eller när situationen på det internationella planet förändras på ett sådant sätt att en svensk ratifikation av konventionen framstår som nödvändig för att utvecklingen av vår atomindustri inte skall hämmas. Man får dock räkna med att så kan bli fallet inom en nära framtid. Det innebär att om vi nu genomför en lagstiftning som bygger enbart på Pariskonventionen och tilläggskonventionen frågan om en ändring av lagen för att anpassa den till Wienkonventionen kan komma att aktualiseras redan kort efter lagens ikraftträdande. Detta är emellertid en olägenhet som vi enligt min mening kan ta. Det erforderliga utredningsunderlaget för en sådan anpassning föreligger redan i den remitterade departementspromemorian. En lagändring kan därför ske utan nämnvärd omgång och med kort varsel. Under dessa förhållanden och så länge de sakliga skälen för ett svenskt tillträde till Wienkonventionen inte är särdeles starka bör de rätts- tekniska synpunkter som talar mot att Sverige tillträder Wienkonventionen enligt min mening väga tungt.

Stor vikt bör även fästas vid den inställning man intar i frågan i övriga nordiska länder. Om Sverige och de övriga nordiska länderna tillhör olika konventionssystem, uppkommer konflikter som gör det mycket svårt att få en

tillfredsställande reglering av ansvarighetsfrågorna vid olyckor under transport av atoms substans inom Norden. Man tvingas lösa konflikterna på ett sätt som innebär att man avviker från de ömsesidighetsgrundsatser vilka ligger till grund för konventionernas reglering och man måste därför sannolikt komplettera de nationella lagarna med bilaterala överenskommelser. Erstatningssystemen skulle härigenom ytterligare kompliceras. I Danmark, Finland och Norge har man visserligen ännu inte tagit slutlig ståndpunkt till frågan om en ratifikation av konventionen. Vid de nordiska departementsöverläggningarna har emellertid de delegerade från de övriga nordiska länderna menat, att man f. n. inte bör tillträda Wienkonventionen.

På grund av vad jag sålunda har anfört förordar jag att Sverige tills vidare inte ratificerar Wienkonventionen. Skulle man under lagstiftningsärendets fortsatta behandling i de övriga nordiska länderna komma till en annan ståndpunkt får frågan omprövas.

En ratifikation av Pariskonventionen och tilläggskonventionen förutsätter, att *vår interna lagstiftning* anpassas till dessa konventioner. De innehåller till övervägande del tvingande bestämmelser. Det huvudsakliga innehållet i den nya lagen är därmed på förhand givet, och jag kan i den delen i huvudsak inskränka mig till att hänvisa till den redogörelse för konventionsbestämmelserna som jag har lämnat i det föregående. På vissa betydelsefulla punkter har dock konventionerna lämnat åt de enskilda staterna att bestämma den rättsliga regleringen. Jag vill här beröra dessa frågor något närmare och i det sammanhanget också särskilt behandla frågan, om den svenska lagen bör utsträckas till att gälla vissa atomolyckor eller atomskador som inte omfattas av konventionerna.

Regleringen i sistnämnda hänseende är av viss betydelse för lagens innehåll i övrigt och jag vill därför först beröra lagens tillämpningsområde.

Pariskonventionen syftar till en reglering av de skadestandsfrågor som har anknytning till atomenergiverksamheten i konventionsstaterna. Med denna utgångspunkt har konventionsbestämmelserna utformats så, att de i princip är tillämpliga på olycka som inträffar i atomanläggning i konventionsstat eller under transport av atoms substans till eller från sådan anläggning eller som i annat fall inträffar utanför atomanläggning i konventionsstat och orsakas av atoms substans som härrör från sådan anläggning (art. 3 och 4). Den angivna utgångspunkten har dock inte ansetts böra utan vidare leda till att konventionen skall vara tillämplig, oavsett var olyckan inträffar eller skadan uppkommer. I art. 2 har därför tagits upp bestämmelse att konventionen inte är tillämplig på atomolycka som inträffar eller atomskada som uppkommer i stat, vilken inte har tillträtt konventionen, om annat inte har föreskrivits i anläggningsstatens lag. Av denna bestämmelse följer, att konventionen utan vidare är tillämplig på skador

som uppkommer i konventionsstat eller på eller över område som inte utgör statligt territorium, under förutsättning att atomolyckan har inträffat i konventionsstat eller på eller över sådant område som nyss nämnts.

Av konventionens jurisdiktionsbestämmelser och regler om tillämplig lag följer att en konventionsstats interna lag blir tillämplig inte bara på olyckor som inträffar inom den staten utan också i vissa fall på olyckor som inträffar på eller över det fria havet. Vissa bestämmelser i den interna lagen blir dessutom tillämpliga vid sådan olycka i annan konventionsstat för vilken innehavare av anläggning inom den egna statens område är ansvarig enligt konventionen. Även andra bestämmelser i den interna lagen kan bli tillämpliga i ett sådant fall på grund av de internationellt-privaträttsliga reglerna i annan konventionsstat. Med hänsyn till dessa förhållanden måste den svenska lagens geografiska tillämpningsområde bestämmas så att det täcker konventionens tillämpningsområde, sådant detta med tvingande verkan har reglerats i art. 2. Konventionen ger emellertid som nämnts möjlighet att utvidga den interna lagens tillämpningsområde. Det ger anledning att också ta ställning till huruvida den svenska lagens tillämpningsområde bör utsträckas till att omfatta atomolyckor och atomskador som inte direkt omfattas av konventionen.

När det gäller olycka som inträffar i icke-konventionsstat innebär såväl 1962 års förslag som promemoriaförslaget, att huvudregeln i art. 2 i konventionen skall gälla, dvs. att lagen inte skall vara tillämplig. Remissinstanserna har utan undantag biträtt detta förslag och jag är själv av samma mening. Den föreslagna regleringen innebär visserligen, att om en olycka i icke-konventionsstat orsakar skada här i landet eller skada som i övrigt drabbar svensk medborgare eller svenskt intresse, anspråk på ersättning blir att bedöma enligt allmänna skadestandsregler. Det bör dock inte komma i fråga att generellt utvidga lagens tillämpningsområde till olycka i icke-konventionsstat. Inte heller bör införas en ordning som medför att anspråk i anledning av en och samma olycka behandlas enligt olika regler, beroende på var skadan har uppkommit eller vem som har lidit skadan. Att skador uppkommer i Sverige i följd av atomolycka i icke-konventionsstat synes dessutom föga sannolikt. Man kan nämligen räkna med att alla våra grannländer tillträder konventionen.

Vad därefter beträffar atomskada som har uppkommit i icke-konventionsstat i följd av atomolycka i Sverige är läget i viss mån ett annat. Som har framhållits både i atomskadeutredningens slutbetänkande och i departementspromemorian kan det ifrågasättas, om inte på detta område bör anses gälla ett folkrättsligt grannelagsansvar, så att ersättning alltid utgår för skada som uppkommer till följd av en olycka i Sverige, för vilken innehavare av anläggning här i landet är ansvarig enligt svensk lag, oavsett var skadan uppkommit. Förslaget att på denna grund göra den svenska lagen tillämplig på skador av denna art har lämnats utan erinran under remissbehandlingen,

och jag vill också för egen del biträda förslaget. Däremot synes sådana folkrättsliga grannelagssynpunkter inte motivera att tillämpningsområdet utsträcks till att omfatta också skador i icke-konventionsstat i följd av olycka inom område som ej tillhör någon stat.

Enligt utredningsförslagen bör regeln, att ersättning enligt lagen skall utgå för skada i icke-konventionsstat i följd av sådan atomolycka i Sverige för vars skadeverkningar innehavare av här belägen atomanläggning svarar, inte gälla obetingat i alla situationer. Om enligt rättsordningen i den ifrågavarande staten ersättning i anledning av en där inträffad atomolycka inte utgår för skada som uppkommer i Sverige, synes det skäligt att motsvarande inskränkning görs i svensk lag. Ett annat fall, när enligt betänkandet och promemorian ersättning inte bör utgå i Sverige för skada utomlands, är att Sverige tidigare har erbjudit det land där skadan uppkommit att sluta traktat om atomansvarighet, byggd på ömsesidighetsgrundsats, men det främmande landet har avböjt erbjudandet.

Det kan vidare tänkas, att anspråk på ersättning för atomskada som har uppkommit i en icke-konventionsstat med stöd av culparegeln riktas mot innehavare av atomanläggning i Sverige eller mot annan här i landet i anledning av en atomolycka som har inträffat i en icke-konventionsstat — t. ex. under transport av atoms substans till eller från anläggning i Sverige — och att ersättningsfrågan kommer upp till bedömande vid svensk domstol. Även för sådana fall bör det enligt betänkandet och promemorian finnas möjlighet att enligt reciprocitetsprincipen inskränka rätten att erhålla ersättning i Sverige. Utredningsförslagen överensstämmer på denna punkt i princip med den reglering som redan nu gäller enligt 15 § i 1960 års lag. Förslagen har lämnats utan erinran av remissinstanserna, och jag vill också ansluta mig till förslagen i denna del.

Pariskonventionens regler om transportolyckor gäller som nämnts bara vid transporter till eller från atomanläggning i konventionsstat. Utanför tillämpningsområdet faller bl. a. skada i följd av atomolycka under transport mellan icke-konventionsstater eller mellan sådan stat och atomreaktor i transportmedel även om skadan uppkommer i konventionsstat. Om inte i nationell lag införs särskilda ansvarighetsregler för sådana fall, blir frågan om skyldighet för avsändare, mottagare, transportör eller annan person att ersätta skadan att bedöma enligt allmänna skadeståndsregler. Ersättning av statsmedel utgår då också endast i den mån statsmakterna fattar beslut därom i det enskilda fallet. I departementspromemorian har tagits upp frågan, om den svenska lagen bör innehålla särskilda bestämmelser för det fall att det under transport mellan icke-konventionsstater inträffar en olycka som ger upphov till skada i Sverige. I promemorian har intagits den ståndpunkten att en sådan reglering i realiteten inte nämnvärt skulle stärka de skadelidandes ställning och att det i flera hänseenden skulle erbjuda betydande svårigheter att utforma och på lämpligt sätt avgränsa tillämpnings-

området för sådana bestämmelser. I promemorian har därför tanken på en reglering även för dessa fall avvisats. Någon erinran mot detta ställningstagande har inte framförts under remissbehandlingen.

Ätminstone så länge konventionerna inte har vunnit någon mera allmän anslutning har detta problem en viss praktisk räckvidd. Från allmänhetens synpunkt är det otillfredsställande att det här finns en lucka i ersättnings-systemet. Även om man kan anta att svenska domstolar i händelse av en atomolycka i Sverige under en transit-transport av detta slag skulle vara beredda att utan stöd av lag statuera objektivt ansvar, är frånvaron av ekonomiska garantier för att ansvaret verkligen kan utkrävas en väsentlig brist. Att de skadelidande för sin rätt att få ut ersättning av statsmedel för s. k. sena skador eller i händelse av insolvens hos den som är civilrättsligt ansvarig för skadorna blir helt beroende av statsmakternas beslut i varje särskilt fall är också otillfredsställande. I flera andra hänseenden — t. ex. när det gäller verkan av medvållande — innebär den nya lagen inom sitt tillämpningsområde en för de skadelidande förmånlig reglering som de vid en olycka av nu förevarande art inte skulle kunna dra fördel av.

Det framstår därför som ett starkt önskemål, att det nya ersättningssystemet så långt det är möjligt görs tillämpligt också beräffande olyckor under de berörda transitfallen. Enligt min mening är det inte heller omöjligt att komma till rätta med de svårigheter av rätts- eller lagteknisk art som i promemorian har anförts som avgörande skäl mot en lagreglering av ersättningsfrågorna i dessa fall. Var och en som inom landet vill ta befattning med nukleärt material — atombränsle eller radioaktiv produkt — är enligt atomenergilagen den 1 juni 1956 (nr 306) skyldig att inhämta tillstånd därtill av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Transport av sådant material över svenskt territorium får följaktligen inte ske utan att tillstånd till transporten har lämnats enligt atomenergilagen. Det finns således möjligheter att knyta an en reglering av ersättningsansvaret för olyckor under transporten till tillståndsgivningen. Det objektiva ansvaret och försäkringsplikten kan åläggas innehavaren av tillståndet. Kontroll av att försäkringsplikten fullgörs och av försäkringsvillkoren kan ske i samband med tillståndsprövningen. Också övriga ansvarighetsregler — om undantag för vissa olyckor och skador, om verkan av skadelidandes medvållande, om kanalisation och om regress samt preskriptionsreglerna och jurisdiktionsbestämmelserna — kan göras tillämpliga i fråga om tillståndshavarens ansvarighet. Eftersom det här är fråga om en verksamhet som är underkastad tillståndsprövning får det anses rimligt att även reglerna om statens garantiansvar inom ramen för anläggningsinnehavarens ansvarsbelopp och om ersättning av statsmedel för s. k. sena skador blir tillämpliga. När det gäller statens supplerande ansvarighet för katastrofskador, kan tilläggskonventionens ersättningssystem inte bli tillämpligt. Däremot är det naturligt att staten träder in och utger katastrofskadeersättning enligt

grunder som statsmakterna fastställer i varje särskilt fall enligt regler som motsvarar bestämmelserna i 13 § tredje stycket i den provisoriska lagen.

Jag vill under hänvisning till det anförda förorda, att i lagen tas upp bestämmelse av innebörd, att atomskada i följd av atomolycka i Sverige under annan transport av atomsubstans än sådan som sker till eller från atomanläggning i konventionsstat men för vilken getts tillstånd enligt atomenergilagen skall ersättas av innehavaren av tillståndet samt att i sådant fall lagens bestämmelser om innehavare av atomanläggning i Sverige skall gälla beträffande innehavaren av tillståndet. Bestämmelsen kan lämpligen tas upp i anslutning till reglerna om ansvarighet för olyckor under transport från icke-konventionsstat eller atomreaktor i transportmedel till anläggning i konventionsstat.

Det återstår att behandla sådana atomolyckor som orsakar skada i Sverige men som inte omfattas av Pariskonventionen och inte heller inträffar under sådan transit-transport som nyss berörts. Det gäller atomolycka i Sverige eller utanför svenskt område, orsakad av atomsubstans som inte härrör från eller har sänts till atomanläggning i konventionsstat och inte heller transporteras över svenskt område med tillstånd enligt atomenergilagen. Det torde inte vara möjligt att göra atomansvarighetslagens speciella regler om försäkringsplikt, kanalisering och statsansvar tillämpliga för sådana fall. Med hänsyn till fallens undantagskaraktär synes det mig inte heller nödvändigt att så sker. Härvid förutsätter jag dock att om en olycka av denna art inträffar och frågor om ersättningsskyldighet för innehavare av atomanläggning i icke-konventionsstat kommer upp inför svensk domstol principen om objektivt ansvar för anläggningsinnehavare kan vinna tillämpning utan stöd av lag.

Tilläggskonventionens karaktär av komplement till Pariskonventionen innebär, att dess tillämpningsområde inte i något avseende går utöver tillämpningsområdet för Pariskonventionen. Däremot är dess tillämpningsområde i vissa hänseenden mera inskränkt. Bestämmelserna härom är tvingande och någon möjlighet att genom nationell lagstiftning utvidga tillämpningsområdet finns inte. De på tilläggskonventionen grundade reglerna i den svenska lagen måste följaktligen få ett tillämpningsområde som överensstämmer helt med tilläggskonventionen.

För sådana olyckor som inte omfattas av tilläggskonventionen bör de nu gällande reglerna i den provisoriska lagen om ersättning av statsmedel efter diskretionär prövning i det enskilda fallet behållas.

I detta sammanhang vill jag slutligen beröra frågan om lagens tillämplighet på atomanläggningar som utnyttjas för annat än fredliga ändamål. I inledningen till Pariskonventionen uttalar de fördragsslutande staterna sin önskan att tillförsäkra dem som tillfogas skada genom nukleära olyckor skälig och rättvis ersättning »samtidigt med att nödvändiga åtgärder vidtas för att icke utvecklingen av produktion och användning av atomenergi

för fredliga ändamål skall hindras». I övrigt innehåller varken konventionen eller dess motiv någon bestämmelse eller något uttalande om huruvida konventionen är tillämplig på atomanläggning som utnyttjas för militära ändamål. Frågan diskuterades ingående under förarbetena till tilläggskonventionen men meningarna var delade. Då det saknas säkra hållpunkter i Pariskonventionens text eller förarbeten får denna fråga anses stå öppen. Konventionen torde under dessa förhållanden inte utgöra hinder för en konventionsstat att genom nationell lagstiftning göra konventionens ersättningssystem tillämpligt också på olyckor som inträffar i anläggning för militära ändamål eller under transport av atoms substans till eller från sådan anläggning.

Tilläggskonventionen är enligt uttrycklig föreskrift i art. 2. a. i. tillämplig endast beträffande atomolycka för vilken innehavare av en för fredliga ändamål utnyttjad atomanläggning är ansvarig. Varje konventionsstat skall enligt art. 13 i tilläggskonventionen tillse, att alla atomanläggningar inom dess område som används för fredligt ändamål och faller in under den definition av atomanläggning som Pariskonventionen innehåller blir upptagna på en lista som förvaras av den belgiska regeringen. Denna lista utgör exklusivt bevismedel när det gäller att avgöra om en anläggning omfattas av tilläggskonventionen. Enligt ett till tilläggskonventionen fogat bihang förklarar dock konventionsstaterna att de för skada i följd av olycka, som inte omfattas av tilläggskonventionen uteslutande av det skälet att den ifrågavarande anläggningen på grund av ändamålet med dess nyttjande inte är upptagen på listan, skall tillhandahålla ersättning utan åtskillnad mellan medborgare i stater som är bundna av tilläggskonventionen och inte begränsa ersättningen till lägre belopp än 120 milj. betalningsenheter. Vidare skall konventionsstaterna enligt bihanget sträva efter att göra reglerna om ersättning till personer, som lider skada i följd av sådan olycka, så likartade som möjligt med de regler som gäller beträffande olyckor i förbindelse med sådana anläggningar som omfattas av tilläggskonventionen.

Frågan huruvida den svenska lagen bör vara tillämplig på olyckor av nu ifrågavarande slag saknar praktisk betydelse när det gäller ansvarighet för innehavare av anläggning i Sverige, eftersom atomenergin hos oss utnyttjas uteslutande för fredliga ändamål. Den får emellertid betydelse i fråga om olycka som kan inträffa i Sverige under transport till eller från sådan atomanläggning i annan konventionsstat som utnyttjas för militära ändamål. Det erbjuder uppenbara fördelar att lagens ansvarighetsbestämmelser blir tillämpliga i sådana fall, särskilt reglerna om objektivet ansvar och om kanalisation av ansvarigheten till anläggningsinnehavaren. Det är visserligen möjligt att anläggningsstaten i ett givet fall gör gällande, att olyckan inte omfattas av Pariskonventionen på den grund att anläggningen inte utnyttjas för fredligt ändamål. Detta kan leda till komplikationer i fråga om försäkringsplikten och framför allt i fråga om möjligheterna för svensk dom-

stol att utöva jurisdiktion eller, om så kan ske, för den som har fått en dom mot anläggningsinnehavaren på ersättning för atomskada att få domen verkställd i anläggningsstaten. Problem av den arten uppkommer emellertid även om lagen inte görs tillämplig och ersättningsfrågan således skall avgöras enligt allmänna skadeståndsregler. Under dessa förhållanden anser jag att atomanläggningar som utnyttjas för annat än fredliga ändamål inte bör uteslutas från lagens tillämpningsområde. Någon uttrycklig bestämmelse om att lagen gäller beträffande sådana atomanläggningar torde inte behövas. Det till tillägskonventionen fogade bihanget synes inte medföra några särskilda förpliktelser för Sverige när det gäller den nu ifrågavarande lagens utformning.

Pariskonventionen överlämnar åt anläggningsstaten att inom vissa gränser bestämma storleken av det ansvarsbelopp med vilket innehavaren av atomanläggning skall svara. Detta belopp utgör enligt konventionen 15 milj. betalningsenheter för varje atomolycka. Det står emellertid anläggningsstaten fritt att med hänsyn bl. a. till försäkringsmöjligheterna bestämma högre eller lägre gräns för ansvarigheten, dock lägst 5 milj. betalningsenheter. I 1960 års atomansvarighetslag är ansvarigheten begränsad till 25 milj. kr., vilket ungefärligen motsvarar sistnämnda minimibelopp. Ett högre ansvarsbelopp diskuterades emellertid under förarbetena till lagen. Med hänsyn bl. a. till den svenska — och nordiska — försäkringsmarknadens begränsade resurser ansågs det då inte lämpligt att fastställa ett högre belopp. Frågan om en höjning av beloppet i en blivande definitiv lagstiftning lämnades öppen i avvaktan bl. a. på resultatet av fortsatta nordiska överläggningar och de ytterligare erfarenheter som kunde vinnas under den närmaste framtiden.

Från dansk och norsk sida hävdades under det samarbete som föregick 1962 års förslag, att ansvarsbeloppet borde sättas högre än Pariskonventionens minimum. Som skäl för denna ståndpunkt anfördes, att man önskade ge de skadelidande så gott skydd som möjligt genom försäkring och att man ville begränsa statens engagemang. I 1962 års nu gällande danska lag om atomanläggningar är ansvarsbeloppet också bestämt till 70 milj. danska kronor, vilket motsvarar ungefär 10 milj. betalningsenheter. Under de fortsatta nordiska överläggningar som har föregått utarbetandet av departementspromemorian har framkommit att man i Danmark vill behålla denna gräns och att man också på norsk sida förordar ett ansvarsbelopp av denna storlek.

Både atomskadeutredningens förslag år 1962 och promemoriaförslaget innebär att gränsen för anläggningsinnehavarens ansvarighet höjs till 50 milj. kr., vilket belopp ungefärligen motsvarar 10 milj. betalningsenheter. Förslaget om en sådan höjning har lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. I några remissyttranden har dock det föreslagna beloppet ansetts för högt. Det har därvid framhållits att en höjning inte är motiverad av

hänsyn till de skadelidande, om bestämmelser införs angående supplerande statsansvar.

Det är visserligen riktigt att en höjning av ansvarsbeloppet ter sig mindre angelägen från de skadelidandes synpunkt i samma mån som regler om statligt katastrofansvar införs. För vissa fall blir det dock av betydelse för de skadelidande hur högt ansvarsbeloppet är. Det gäller sådana skador för vilka innehavare av atomanläggning i Sverige är ansvarig men på vilka tilläggskonventionens bestämmelser om statsansvar inte är tillämpliga. Hit hör t. ex. skador som genom olycka i Sverige uppkommer i icke-konventionsstat eller som uppkommer i en stat som tillträtt Paris- men inte tilläggskonventionen. Vidare följer av tilläggskonventionen att om innehavaren av en atomanläggning i Sverige är ansvarig för en olycka, som i samband med transport har uppkommit på internationellt område, i viss utsträckning endast medborgare i stat som har tillträtt tilläggskonventionen är berättigade till ersättning av statsmedel. I dessa och vissa andra fall kommer enligt vad jag föreslår och i likhet med vad som gäller f. n. inte heller att utgå någon ersättning av statsmedel efter diskretionär prövning i det enskilda fallet. Ansvarsbeloppets storlek blir således av avgörande betydelse för de skadelidandes möjligheter att få full kompensation.

Det är givetvis ett starkt önskemål att de nordiska ländernas lagstiftning på detta område innehåller enhetliga regler. Den nordiska försäkringsmarknaden torde också numera ha tillräcklig kapacitet för att kunna täcka ansvarsbelopp som väsentligt överstiger 25 milj. kr. Eftersom risken för katastrofskador är ringa torde vidare en höjning för vår del av ansvarsbeloppet från 25 till 50 milj. kr. inte medföra en sådan ökning av försäkringskostnaderna att atomindustrin därigenom hämmas i sin utveckling. Det kan visserligen hävdas, att staten av samma skäl utan större betänkligheter från statsfinansiella synpunkter bör kunna som hittills ta på sig ansvaret för skador över 25 milj. kr. Det synes emellertid befogat att ansvaret i första hand bärs av atomindustrin och att statens supplerande ansvar begränsas till den del av ersättningarna vid katastrofolyckor som atomindustrin från företagsekonomiska synpunkter inte rimligen bör belastas med.

På grund av det anförda ansluter jag mig till det förslag som har upptagits både i atomskadentredningens slutbetänkande och i departementspromemorian och enligt vilket som huvudregel i lagen föreskrivs ett ansvarsbelopp för innehavare av atomanläggning i Sverige om 50 milj. kr., motsvarande ca 10 milj. betalningsenheter.

Både 1962 års förslag och promemorieförslaget ger möjlighet att göra undantag från denna regel för sådana mindre atomanläggningar och anläggningar av visst slag samt transporter av atomsubstans som är förbundna med endast begränsade olycksrisker. Enligt förslagen skall Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kunna med hänsyn till anläggningens storlek eller art eller omständigheterna i övrigt fastställa ett

lägre ansvarsbelopp, dock lägst 25 milj. kr., motsvarande 5 milj. betalningsenheter.

De skäl som har föranlett dessa förslag gäller uppenbarligen alltjämt. Frågan kompliceras emellertid i viss mån av att jag för egen del förordar en annan lösning än den som föreslagits av atomskadeutredningen och i departementspromemorian när det gäller frågan om ersättning vid transportolyckor för atomskada på transportmedlet. Enligt Pariskonventionen skall ersättning för sådan skada utgå endast om föreskrift därom har meddelats i anläggningsstatens lag. Sådan föreskrift måste dock förknippas med villkor att om de skador som har tillfogats övriga skadelidande uppgår till eller överstiger 5 milj. betalningsenheter minst detta belopp skall stå till dessa skadelidandes förfogande. En eventuellt nödvändig nedsättning av skadestånden skall således i första hand gå ut över den som är berättigad till ersättning för skada på transportmedlet. Både i atomskadeutredningens betänkande och i departementspromemorian utgår man från att den svenska lagen i fråga om ansvarighet för innehavare av atomanläggning i Sverige skall följa huvudregeln i konventionen på denna punkt, dvs. att ersättning för skada på transportmedlet inte skall omfattas av ansvarigheten enligt lagen. De övriga nordiska kommittéerna hade vid tiden för promemorians publicering intagit samma ståndpunkt.

Enligt min mening bör dock skada på transportmedlet vid transportolyckor enligt den svenska lagen i princip omfattas av anläggningsinnehavarens ansvarighet. Jag återkommer närmare till denna fråga i det följande. Med en sådan reglering kan det synas oförenligt att i lagen öppna möjlighet att för vissa anläggningar eller vissa transporter föreskriva så lågt ansvarsbelopp som 25 milj. kr., motsvarande 5 milj. betalningsenheter. Om en olycka inträffar under en transport för vilken enligt särskilt förordnande sådant nedsatt ansvarsbelopp gäller och andra skador än sådana som tillfogats transportmedlet uppgår till eller överstiger 25 milj. kr., kan nämligen någon ersättning inte utgå för skadorna på transportmedlet. Detta har föranlett, att man under de nordiska departementsöverläggningarna har ifrågasatt, att den föreslagna bestämmelsen om möjlighet att nedsätta ansvarsbeloppet för vissa anläggningar eller transporter inte kan eller i varje fall inte bör upprätthållas.

Under remissbehandlingen av departementspromemorian har några remissinstanser särskilt understrukit betydelsen av att det finns en möjlighet att för vissa anläggningar och transporter sätta ned ansvarsbeloppet under det föreslagna beloppet 50 milj. kr. Intresset av att kunna anpassa ansvarsbeloppet och därmed försäkringskostnaderna till en rimlig nivå, när det gäller mindre anläggningar eller anläggningar som på grund av verksamhetens art erbjuder ringa risker eller i fråga om transporter som anses medföra obetydliga olycksrisker, bör också enligt min mening tillgodoses. Den omständigheten att enligt vad jag nyss förordat skada på transportmedlet skall

omfattas av anläggningsinnehavarens ansvarighet — med de konsekvenser för den som lider sådan skada som detta kan medföra på grund av den särskilda prioritetsregeln i konventionen — behöver enligt min mening inte hindra att en sådan nedsättning sker i vissa fall. Det är nämligen mycket osannolikt att skadorna i följd av en transportolycka blir så omfattande att ersättning för skada på transportmedlet över huvud inte kan utgå, därför att övriga skadelidande skall äga företräde intill ett belopp av 25 milj. kr. Vidare kommer i det övervägande antalet fall ersättning för skadorna på transportmedlet att utgå av statsmedel enligt tilläggskonventionen, utan att statens totala ersättningsskyldighet ökas i förhållande till vad som skulle ha blivit fallet om prioritetsregeln till förmån för övriga skadelidande inte hade gällt.

Jag vill under hänvisning till det anförda ansluta mig till atomskadeutredningens förslag och promemorieförslaget på denna punkt och förordar således en regel om möjlighet för Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer att nedsätta ansvarsbeloppet till lägst 25 milj. kr. för mindre anläggningar eller anläggningar eller transporter som erbjuder obetydliga risker.

Ett par andra frågor som jag vill beröra i detta sammanhang rör genomförandet av tilläggskonventionens ersättningssystem. Detta kan enligt tilläggskonventionen genomföras på två olika sätt. Det ena innebär i huvudsak att anläggningsinnehavaren görs civilrättsligt ansvarig för hela det belopp som kan utgå i ersättning i anledning av en atomolycka eller 120 milj. betalningsenheter. Det ankommer då på vederbörande stat att tillse att ansvarigheten är täckt av försäkring inom första steget och av statlig garanti inom andra och tredje stegen. Det andra alternativet innebär, att anläggningsinnehavarens ansvarighet är begränsad till lägst 5 milj. betalningsenheter och att ersättningsbeloppen av statsmedel inom andra och tredje stegen garanteras de skadelidande i annan form genom anläggningsstatens försorg.

I departementspromemorian förordas, att Sverige genomför ersättningssystemet enligt det sistnämnda alternativet. Anläggningsinnehavaren bör nämligen enligt promemorian inte åläggas ansvarighet för belopp som han inte kan förpliktas att betala och för vilka han inte är skyldig att hålla försäkring. Vidare påpekas, att en reglering som innebär begränsning av innehavarens ansvarighet till ersättningsbeloppen inom första steget och rätt för de skadelidande att få ut överskjutande belopp direkt av statsmedel stämmer bäst överens med det system som har inrättats genom den provisoriska lagen.

Remissinstanserna har biträtt promemorieförslaget i denna del. Vid de nordiska departementsöverläggningarna har också enighet rått om att det alternativ som förordats i promemorian bör väljas. Jag ansluter mig för egen del till detta förslag, vilket bäst svarar mot den reella innebörden av tilläggskonventionen.

När det gäller statsansvaret föreskriver tilläggskonventionen skyldighet för jurisdiktionsstaten att förskottera de ersättningar inom andra steget som anläggningsstaten har att slutligen betala. Motsvarande skyldighet föreligger däremot inte i fråga om de ersättningsbelopp som skall utgå inom tredje steget. I departementspromemorian har dock föreslagits att staten för de fall att jurisdiktion tillkommer svenska domstolar skall i förhållande till de skadelidande ta på sig sådan skyldighet också i fråga om ersättningarna inom tredje steget. Förslaget motiveras främst av hänsyn till de skadelidandes intresse av en snabb och effektiv skadereglering. Det har lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Man tänker sig samma lösning också i de övriga nordiska länderna. Jag finner för egen del inte anledning frånga förslaget.

Rörande departementschefens anförande i vad avsåg *de särskilda bestämmelserna i lagförslagen* får utskottet hänvisa till propositionen s. 71—184.

LAGRÅDET

Lagrådet gjorde med anledning av lagförslagen vissa uttalanden, vilka i allt väsentligt godtagits av departementschefen. Utskottet får härutinnan hänvisa till propositionen s. 317—326.

UTSKOTTET

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får därför hemställa,

att förevarande proposition, nr 25, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 22 februari 1968

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Erik Svedberg (s), Hjorth (s), Arvidson (h), Ernulf (fp), fru Lilly Ohlsson (s), herrar Lidgard (h) och Nils Nilsson (cp);

från andra kammaren: fru Johansson (s), herr Ekström i Björkvik (s), fru Kristensson (h), fröken Bergegren (s), herrar Keijer (fp), Dockered (cp) och Jönsson i Malmö (s).